Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Pastor

F. Nielsen: Minder.

Aalborg 1881.

Frederik Nielsen f. paa Aastrup ved Hjörring 3. Juli 1818

Fader: Christen Christian(sen) Nielsen, Proprietær

Moder: Anna Maria Eriksen

Student fra Aalborg 1838, Kandidat 1843, Sognepræst i Aastet og Skærum 1861, Provst 1864; Sygn. i Ovre og Vejstrup 1873.

∾ Thomine Elisabeth Nielsen, Kbmdsdatter fra Aalborg f. 27. Marts 1822.

Minder.

Oplevelser og Jagttagelser

af

Fr. Nielsen.

Aalborg.
Forlagt af Marinus M. Schultz
1881.

Trykt hos J. D. Qvist & Komp. i Kjøbenhavn.

I mit lille Skrift „Vendsyssel og Vendelboerne for et halvt Hundredaar siden“ har jeg givet en Skildring af Forholdene i Vendsyssel i min Barndomstid saavelsom af mit Hjem paa Herregaarden Aastrup. Jeg sluttede med en Ytring om, at jeg mulig vilde fortsætte disse Skildringer, og jeg er fra flere Sider bleven venlig opfordret dertil. Maatte nu nærværende Optegnelser møde samme Velvillie, som de tidligere!

Naar jeg tænker tilbage paa mine Barndoms Dage og den Undervisning, jeg nød i dem i mit Hjem, da blev der ganske vist gjort Alt, hvad der var muligt fra mine Forældres Side; men det var da saare vanskeligt at faa en nogenlunde duelig Lærer, indtil senere hen Seminarierne begyndte deres Virksomhed. Den første Lærer jeg mindes, var en Original, der ved Selvstudium havde bragt det til nogen Færdighed i de almindelige Fag, og som senere levede som Skriver. Han hed Mølbak og var bekjendt især for to

Ting, nemlig som Improvisator eller rettere Rimer, og som en udmærket heldig Fisker. Rim som ofteſt ſkarpe og ſarkaſtiſke, vare at faa for et godt Ord, iſær naar han, hvad ikke ſjelden gik paa, havde faaet lidt over Tørſten. Da greb han ſin Violin og foredrog ſine Sange, altid paa en ſaare pudſig Maade, og ſtundom baade ſang og ſpillede og dandſede han paa en Gang. Provſt Kabell, der fulgte efter Amtsprovſt Abel i Hjørring, preſſede ham til at øve ſin Kunſt, men Mølbak trykkede ſig længe derved, indtil han omſider gav følgende Prøve:

Førſt havde vi ſaa from en Abel,
Saa fik vi den grumme Kabell
Med den ſtore Snabel.

Provſten begjærede ikke flere Prøver. Jeg vil i det Følgende faa Lejlighed til at omtale denne ogſaa meget originale Mand.

Som Fisker var Mølbak en udmærket Lærer, og jeg mindes hans ſtore Færdighed og Kjendſkab i denne Henſeende. Gaarden var omgiven af fiſkerige Aaer, ſaa der var daglig Lejlighed til at øve denne Kunſt, og den blev dreven med ſtor Flid og Lyſt af os Drenge. Iſær var det en meget yndet Fangſt at ſnøre Gedder, hvoraf der var en ſtor Mængde, ofte af betydelig Størrelſe.

Mølbak vidſte altid Beſked om, hvor de vare at finde; men der var en meget ſtor Gjedde, ſom længe havde ſpottet hans Kunſt. Da ſvor Mølbak den ſin Hævn, efterat den flere Gange ved ſit ſtærke Slag havde brudt Redſkabet, og han lavede en mægtig Stang med Snøre af Messingtraad, Alt ſaa forſvarligt, at det maatte holde. Vi gik med ham i Spidſen, og han fandt ganſke rigtig Gjedden ſtaaende meget bekvemt, faaer Snøren paa, men ſtiller ſig i ſin Iver ſaa uſikkert, at da Gjedden ſlog an for at vende, gaaer han paa Hovedet ud i Aaen, ſaa han maatte døje den for en Fiſker ſaa ærerørige Bemærkning, at Gjedden tog ham og ikke han Gjedden.

Efter ham fik vi en Seminariſt R. fra Joenſtrup Seminarium, ſom da anſaaes for det bedſte. Han beſad ret gode Kundſkaber, men var ſtiv og ſtram ſom en Tinſoldat, og han mente, at Kundſkabers Erhvervelſe og Prygl hørte uadſkilleligt ſammen, og denne Mening deltes af de fleſte af Datidens Lærere, der krævede Alt paa Ramſe, og naar denne ſvigtede, ſaa løftedes Riſet. Han havde den Maner, at Synderen ved ſæregne Lejligheder ſelv ſkulde gaa ud i Haven og ſkjære en Hasſelkjæp til ſin egen Ryg. Jeg undgik længe denne Skjæbne, men omſider kom ogſaa

min Tur. Det oprørte mig, og jeg blev borte og gjemte mig under en stor Frugtbusk, saa jeg savnede ikke Proviant. Det blev Middag, og man taug om mig ved Bordet; det blev Aften, og Sagen kom frem, og der sendtes Folk ud ved Aaerne for at lede efter mig. Jeg hørte deres Raab, men jeg blev siddende, indtil omsider min Moders Røst ogsaa lod sig høre, og jeg fornam hendes Angest. Da kom jeg frem og Sagen er saa bleven drøftet med Læreren, der iøvrigt var en brav Mand, og siden gik Alt i en langt mildere Aand, der snart var kjendelig i den gode Fremgang.

Min bedste Fremgang gjorde jeg imidlertid ikke i Skolen, men i min Faders Arbejdsværelse, hvor han tilbragte en stor Del af de lange Vinteraftener iblandt sine Bøger. I hans Bogsamling fandt jeg Robinson, Rejsebeskrivelser, især Cooks, og alle Holbergs Værker. Han var en ivrig Holbergianer, og det var ham en Glæde at se mig sysle paa denne Maade og tale med mig derom, saa vi vare udadskillelige, imedens det begyndte at lyde om mig fra alle Sider: han skal være Præst! Der var Intet min Fader hellere vilde, men Tiderne vare knappe, og den store Børneflok syntes ikke at tilstede, at der offredes

saa meget paa enkelt Barn. En højere Embedsmand, der skyldte min Fader en Del Forbindtlighed for Meddelelser til et Skrift, som han udgav, talte med min Fader derom og lovede tillige — han var en rig Mand —, om det gjordes behov, sin Assistance. Det besluttedes da, at jeg skulde i Aalborg Skole i Aaret 1830. Efter min Faders Død læste jeg som ældre Discipel med denne Embedsmands Sønner og han gjentog sit til min Fader givne Løfte; men det blev ved Løftet, saa at jeg kom til at yde langt mere, end jeg modtog; thi ikke engang mine mange Timer, omtrent al min Fritid, bleve lønnede. Det var min første Skuffelse. Livet skulde bringe flere.

Jeg skulde altsaa hjemmefra, og Skilsmissen var tung; thi jeg havde et godt og velsignet Hjem. Min Moder har formodentlig anet, at hun ikke mere skulde se mig; thi hun tilvinkede mig sit Farvel under et Træ i Haven, da Vognen kjørte omkring den. Det blev det sidste; hun døde et Par Maaneder efter, og min Fader, der selv var saa dybt nedbøjet og aldrig glemte sin Sorg og sit Savn, mente, at det var rigtigst, at jeg blev i Aalborg uden at komme hjem til Begravelsen. Jeg græd og adlød, men hvor tomt var der nu ikke i Hjemmet? Hun var os alle saa

usigelig kjær, og hun forstod som ingen Anden at fjerne den Tungsindighed, der ofte hjemsøgte min Fader, og som jeg tog i Arv efter ham. Endnu efter saa mange Aars Forløb staaer hun levende for mig, høj og noget fyldig, blond og med et Aasyn, hvori Mildhed og Kjærlighed var præget. Hendes sidste Ord var en Bøn for den store Børneflok.

I Aaret 1830 optoges jeg altsaa efter en vel overstaaet Prøve i Aalborg Cathedralskole i mit tolvte Aar. Skolens Lokale var i en Fløj af det gamle til Hospital forvandlede Kloster. Klasserne vare paa første Sal, ialt fire, hver paa to Aar. En lang Gang gik udenfor med Indgang til hver enkelt Klasse. Det var altsaa Rejsen, der skulde foretages opad til Gangens Ende, men den vilde vare otte Aar, og vi yngre Disciple saa med en vis Ærbødighed op til de ældre i fjerde Klasse, især til ham, der var Skolens Dux, en Værdighed, der forekom os at være af høj Betydning, saa meget mere, som Ihændehaveren af denne Værdighed havde Ret til at indgrave sit Navn paa et gammelt Blækhus af Træ, som fandtes i fjerde Klasse, og som jeg antager endnu

er bleven bevaret. Jeg opnaaede selv omsider denne Ære, og jeg mindes, at jeg var ikke lidet stolt deraf. I Stuen nedenunder boede en Lærer, og der var endnu de gamle Hvælvinger i Cellerne fra Munketiden og i Foraarskamrene. En smal, ikke meget stor Gaardsplads var alt, hvad der i Fritiden var overladt Disciplene. Saadanne vare Lokaliteterne. Hic Rhodus, hic salta!

Aalborg By, der tidligere havde rummet megen Rigdom, da den var Stapelplads for Handelen opad Limfjorden, var den Gang gaaet meget tilbage, da det rige Sildefiskeri var ophørt, efterat Vesterhavet var brudt igjennem ved Agger. Der var derfor noget trist ved Opholdet i denne gamle By med de smalle Gader og med mange gamle Bygninger, iblandt hvilke Jens Bangs Stenhus (Apotheket), Kong Hans' Gaard og nogle gamle Bindingsværks Bygninger især ved Østeraa med Svalegange vare de mærkeligste. Der var et Tryk over det Hele. Flere Skibe laa og raadnede op i Havnen, og der var mange Gaarde, der i min otteaarige Skoletid aldrig nogensinde bleve reparerede, men stod i en sørgelig Tilstand. Skolen og Militæret gav Borgerne nogen Fortjeneste. En Pensionair kunde faa et godt Logis for 80 a 100 Rdl. Jeg gav ikke mere i min

hele Skoletid. Det var først i mine sidste Skoleaar, at Byen atter begyndte kjendeligt at hæve sig, dels ved den større Handel, som de bedre Tider medførte, og dels ved en betydelig Fragtfart, saa der blev adskillige større Skibsrhedere, ligesom Skibsbygningen atter kom igang. Da begyndte ogsaa Anlægget af de smukke Plantninger, der nu omgive og forskjønne Byen, men som i mine første Skoleaar kun bestod af Frederiks Kilde og en Begyndelse til den senere saa smukke Skovbakke. Livet i Byen var meget stille. Den havde to større Klubber, den ene i Kjøbmændenes Compagnihus og den anden under Navn af Dramatiken, hvor især de Militaire vare Medlemmer, og hvor der af og til gaves Forestillinger af Dilettanter, vel ogsaa enkelte Concerter. Regimentet commanderedes af den gamle General Zütphen, der ikke havde Kraft til at bevare sin Myndighed. Der var flere Officerer, der vare bekjendte af deres Dueller, der ofte gik paa, som oftest af saare ubetydelige Aarsager. Jeg mindes, at en af de Officerer, der hyppigst duellerede, fik Næsen flækket fra øverst til nederst, og en anden Gang var der en Duel imellem en af Byens Borgere, der paa et Bal slog en Officer paa Øret, og denne, og det var Borgeren, der blev Sejrherre. Disse

Dueller ophørte, da den senere fra Krigen bekjendte General Moltke blev Chef. Iblandt Regimentets Capitainer var den senere saa berømte Schleppegrell, og allerede da var det kjendeligt, at han var Krieger med Liv og Sjæl; thi naar han maneuvrerede, var der Liv i Tingene. Han forstod baade at stramme og fire, var i høj Grad elsket af sine Undergivne, og naar hans Compagni om Aftenen rykkede ind, gik det med Sang og Klang og Capitainen med sit livfulde, straalende Ansigt i Spidsen. Heltens Statue pryder nu Frederiks Kilde.

Skolens Rektor var Professor, senere Etatsraad Emanuel Tauber, der har sat sig et hæderligt Eftermæle i sine mange Disciples Hjerter. Han var en mild og kjærlig Mand med megen Humanitet og med et skarpt Blik til Opfattelse af den enkelte Disciples Karakter og Forhold. Vi fik hver Maaned af de enkelte Lærere en almindelig Bedømmelse for Flid og Opførsel, og naar den gamle Rektor uddelte Charakterbøgerne, skete det paa en Maade der vidnede om, hvor nøje han var kjendt med en enhver Discipel. Der vankede baade Ros og Dadel, og denne sidste kunde være meget skarp, saa man havde Respekt for ham. Han havde foruden Græsk og Latin i øverste

Classe Dansk, og ham skyldtes den ret antagelige Færdighed, vi opnaaede i dansk Stil, som dog ogsaa fremmedes ved de hyppige Oversættelser fra Latin, hvorved der ogsaa blev taget Hensyn til et godt Sprog. I øverste, fjerde Classe havde han den Skik, at vi fik hinanden til Recensent, efter en bestemt Omgang, og disse Recensioner vare ofte skarpe nok, men saa forstod han i sine Bemærkninger at hæmme det Utilbørlige. Vi havde megen Nytte af denne Ordning. I de senere Aar begyndte han kjendeligt at ældes, og han følte vistnok selv, at han ikke mere som forhen kunde gjøre Fyldest, hverken som Lærer eller Bestyrer, hvorfor han nogle Aar efter min Udgang af Skolen tog sin Afsked, men indtil sin Død bevarede han Kjærligheden og Interessen for „sine Drenge", inderlig glad, naar det gik dem godt. Han besad ikke liden Vittighed, og man har adskillige ret gode Anekdoter i den Anledning. En Baron havde en Søn paa Skolen, som ikke havde Anlæg, og Rektoren lod den ogsaa indskrænkede Fader forstaa, at der ikke blev Noget af Sønnen, (naturligvis ad den studerende Vej). Det skrev Baronen sig bag Øret, rejste over og fik et Officerspatent til Sønnen, og saa kom han en Dag med Sønnen i fuld militair Habit op til Rektoren

og ſagde til ham: Hr. Rektoren mente, at der ikke blev Noget af min Søn, nu kan de dog ſe, at der blev Noget. Tauber gik et Par Gange rundt om Lieutenanten, og ſagde da: ja, Hr. Baron! det forſtaaer ſig: Skrædderen har jo rigtignok gjort Sit. — En anden Gang kom et Par Officerer op at diſputere om, hvis Adel var ældſt, — det var en Voſs og en Bülow —, og der appelleredes til Tauber ſom velbekjendt i Perſonalhiſtorien, og hans Erklæring gik ud paa: at ſaalænge Verden havde ſtaaet, havde der været Mads Voſſer til. — Ved Afgangen fra Skolen plejede han at holde en Tale til Dimittenderne, altid kjærlig og indtrængende, og vi medtog Alle et varigt Indtryk af den gamle, værdige Rektor.

Skolens Overlærer Milling var en mild og kjærlig Mand med en ſtor Kundſkabsfylde i Geografi og Hiſtorie, ſom var hans Fag, men ſaa overordentlig diſtrait, at han ikke forſtod at holde den ringeſte Diſciplin, ſaa hans Timer, naar han ſank hen i Læsningen af en Bog, vare ſande Spektakeltimer, hvor de utroligſte Ting kunde foregaa. Vi behøvede blot at ſpørge ham om et Navn i Hiſtorien eller om en By i Geografien, ſaa kunde han vedblive at fortælle en hel Time, og vi bleve ſaa fri for Examination, og det var Planen.

Dikterede han, saa læste han tillige i en Bog. En Gang begyndte Diktatet: „Kong Erik blev saaret i Knæet", saa spurgte En: var det i Hagen, en Anden: var det i Næsen o. s. v. og Milling svarede: Nej, vist ikke, og Kong Erik blev saaret i Knæet, men videre kom man ikke i den Time. — Det var først i de ældre Classer hvor Tanken om Maalet gjorde sig gjældende, at han kunde være Noget for Disciplene; i de lavere Classer gik Alt ud paa at trække Tiden ud med Spilopper, og der lærtes Intet. Han var, som sagt en elskværdig Personlighed, og han døde, medens jeg var omtrent midt i Skolen.

Hans Eftermand som Overlærer var Colding, Lærer i Latin, hvori han var meget grundig, ogsaa en brav Mand, der imidlertid næsten skiftede Sind, naar han kom ind i Classen, saa at han var frygtet for sin Strænghed, og som det gaaer med Børn, at de have Lyst til at lege med Riset, saaledes gav Disciplenes Drillerier ofte Anledning til, at han bragtes i saa megen Heftighed, at det endte med en general Afbankning, saa at der vanskelig gik en Discipel gjennem Aalborg Skole, uden at han havde prøvet Coldings Haand. Hans Dygtighed og Samvittighedsfuldhed blev imidlertid anerkjendt af Alle, og naar vi først havde

faaet den latinſke Gramatik med alle Ramſer ind, ſaa udeblev Frugterne ikke, ſaa at vi opnaaede en ſtor Færdighed i Latinen, der ſenere paa mange Maader kom tilgode. Han kunde være meget lunefuld og ofte for et enkelt uheldigt Udtryk give en daarlig Charakter og jeg mindes, at en Diſcipel en Gang, da han fik en Overſættelſe af Vellejus Paterculus til latinſk Stil, vovede ordret at ſkrive Vellejus ud, og han fik vix haud, da der var et Sted, ſom Colding fandt „knudret“. Udenfor Skolen var han en meget omgjængelig Mand, og hans Strænghed tabte ſig meget med Aarene.

Vor Lærer i Mathematik, Franſk og Tydſk Frigaſt, var en mager, noget ſvagelig Mand, meget præcis, og han forſtod at holde Diſciplin meſt ved Brug af en rap og flydende Tunge, der uddelte ſkarpe Ting til alle Sider. Der var en vis Elegance udbredt over ham med en Tilſætning af fornem Overlegenhed, hvorved han maaſke ſkjulte Mangelen af Grundighed, ſom han ikke beſad i noget af ſine Fag. Ogſaa han var helt igjennem en brav Mand.

Efter Milling fik vi i Hiſtorie og Geografi en meget lille Mand, der hed Kemp, ſenere Forſtander ved Seminaciet i Jellinge. Var han end

lille, saa forstod han dog at holde Disciplin, og han var flittig og dygtig i sit Fag. Han havde en stærk Hukommelse og fordrede det samme af Disciplene; men han drev det altfor vidt i at huske Kongerækker, t. Ex. de castilianske og arogoniske, uden nogensomhelst Oplysning om de enkelte Regenter, ligesom Antallet af Indbyggere i Geografien skulde kunnes udenad. Den hele Methode var beregnet paa Effekt ved Examinerne, og vi stod os godt i hans Fag.

I den allersidste Del af min Skoletid, fik vi til Adjunkt Islænderen Bjarne Johnsen, den første Philolog der blev ansat ved Skolen. Han var kæmpestor, men besad megen Godmodighed, og han var udmærket i Latin og Græsk. Han satte sig i et maaske temmelig kammeratligt Forhold til Disciplene, og fortalte os om sine Bedrifter, t. Ex. hvorledes han en Gang paa Uhlfelds Plads havde paa en Jernhandlers Kroge ved Bæltet ophængt flere Vægtere „og saa spillede de allesammen." Saa godmodig, han end var, var han dog ikke at spøge med. En ung Officer, der ofte var med ved Drikkelagene, havde en Aften troet at kunne have Johnsen til bedste, og denne lod som en ægte Isbjørn de flaue Vittigheder gaa over sig. Da de gik hjem og kom

paa Algaden til Broen over Østeraa, hvor Vander dybt nede, greb Johnsen pludselig Officeren ved Kraven, holdt ham ud over Rækværket, tvang ham til sprællende over Aaen at gjøre Afbigt, og satte ham saa paa Gaden med de Ord: gaa nu din kaade Knægt, hvad denne ikke forsømte hurtigst muligt. Johnsen er senere død som Rektor paa Island.

Af de øvrige Lærere var der Ingen, der kom udover det Middelmaadige. Saare ringe var Undervisningen i Religion efter Herslebs og Fogtmans Lærebøger, den sidste navnlig blev med hver ny Udgave baade vidtløftigere og kjedeligere, og der gjordes Intet for at bringe Liv i denne Undervisning, der opfattedes som et andet Læresag og nærmest gik udover Hukommelsen.

Af Timelærere havde vi to, Lund som Skrivelærer og Cantor Gregersen som Lærer i Sang.

Den Første var bondefødt, men havde arbeidet sig op til en dygtig Lærer i Skrivning og Tegning. Han var et mechanisk Geni, læste meget, men uden at kunne fordøje det, var ugift og i det Hele en Særling. I sit Forhold til Disciplinen var han altid forunderlig moraliserende, indblandende mathematiske Udtryk, der anvendtes paa Skrivekunsten, og ofte kunde der udspinde

sig ganske ejendommelige Diskurser imellem ham og Disciplene, der ypperligt forstode at tage hans Særheder til Indtægt. — Ganske anderledes var Kantoren, der i det Hele var en livsglad Person (cantores amant humores), der var stolt af sin Kunst og fortalte os om Generalbassen. Han forstod at instruere smuk firstemmig Sang; men naar alle Stemmer skulde forenes, da kom Sangens Aand over ham, og idet han angav de enkelte Stemmer, faldt hans højre Fod rungende paa Gulvet, og denne Vane var ham saa indgrodet, at selv, naar Kongen kom, og han forud var mindet om sin Svaghed, saa gik Naturen over Optugtelsen og Foden faldt, saa det rungede, til stor Morskab for Alle, men Sangen gik udmærket. Der blev jo drevet mange Løjer i hans Timer, som han ofte optog meget godt; men naar vi sang „Kong Christian stod ved højen Mast", og efter hans Søn, som gik sammen med os i Skolen og hed Søren Christian, sang: Søren Christian stod ved højen Mast o. s. v., saa blev Cantoren alvorlig vred, ligesom naar vi omtalte hans Canoner som Kanoner.

Vi havde en daglig Skoletid af 7 Timer fra Kl. 8 til 5 med 2 Timers Ophold til Middag, og naar saa de mange Lektier skulde læres til

Gavns, blev der ikke megen Fritid tilovers, og Skolelivet vilde have været sløvende og trættende, hvis ikke paa mange Maader den ungdommelige Livlighed var bleven tilfredsstillet. De toaarige Classer vare inddelte hver i et ældre og yngre Hold, en Ordning, som var høist uheldig, og som derfor med god Grund er undgaaet ved Aarsklasserne, men i den daværende lange Skoletid blev der en Hvile for den ene Afdeling, naar den anden blev examineret, men der var jo den Mislighed, at der ofte blev for mange Løjer. Jeg kan ikke sige Andet end, at der i det Hele var megen Flid paa Skolen, men her som vel allevegne var det egentlig først i øverste Classe, at der blev arbejdet grundigt og alvorligt, naar Maalet kunde ojnes og Blikket aabnedes for den hele Kundskabsmasse, som skulde samles og være paa rede Haand. Der blev da repeteret baade hjemme og paa Skolen, og ofte maatte vi sidde til sildig Aften med Colding, der aldrig kunde blive færdig, hvorfor vi havde det Udtryk om ham, at han sad og „grødede" over Horats, som han elskede og ganske vist med stor Flid commenterede. Der dannede sig i mine sidste Skoleaar et godt Samliv og megen Samvirken af Disciplene, og dette Forhold bestod siden ogsaa sin Prøve

ved Universitetet. Man læste sammen, og navnlig var der megen indbyrdes Forhandling om de skriftlige Arbejder, hvori der som oftest var en gavnlig Kappestrid.

Til Opmuntring læstes der jo ogsaa mange Morskabsbøger, og der var et Lejebibliothek, som ejedes af en Brolægger Kjærgaard, der i sin Bogstue præsenterede sig i kort Trøje med Træsko og en strikket rød Hue paa Hovedet, og som blev meget vred, naar nogen forlangte en Røverhistorie. Det var kun et saare tarveligt Bibliothek, hvor Elmqvists Læsefrugter og Riises Archiv vur meget søgte Sager. Ingemanns Romaner og Oehlenschlägers Tragødier læstes meget, men fra Skolens Side blev der Intet gjort til at fremme Kundskab i den danske Literatur, uden forsaavidt der af Skolens Bibliothek var Udlaan af gode Bøger.

Den store Gave at kunne vinde Disciplenes Hjerter besad Ingen af Lærerne uden gamle Tauber, og denne lykkelige Gave er vel i det Hele altfor sjelden, skjøndt den er Nøglen til det Hele baade hvad Flid og Disciplin angaaer. Aalborg By havde den Gang en saadan Mand i Institutbestyrer Stephansen, der siden vandt et saa hædret og anset Navn. Han havde en aldrig trættet Kjærlighed til Børnene, og de nænnede ikke at

gjøre ham imod, fordi de følte, hvor højt han elskede dem. Derfor blev han siden til en stor Velsignelse, ligesom hans værdige Hustru. De havde selv ingen Børn, men Hundreder fandt i dem baade Fader og Moder.

Byen havde et andet Institut, der bestyredes af Klokker Claudi og vistnok var ganske godt, men der var ikke den Aand, der hvilede over Stephansens Skole, og det var vel ogsaa i det Hele de mindre formuende Forældre, der benyttede denne Skole. Der var en stadig Krigstilstand mellem Disciplene i Latinskolen og dette Instituts Elever, og der forefaldt større og mindre Skjærmydsler, og naar Claudis Institut fik alle Lærebrengene fra deres Hjem til Hjælp, saa trak Latinskolen gjerne det korteste Straa, og saa skulde Hævnen tilfredsstilles. Efter et saadant Nederlag var engang hele Skolens Styrke opbudt imod dette Instituts Elever, alle Gader besatte og fri Bortgang aldeles umulig, saa mente man; men Institutbestyreren havde faaet Kundskab om dette alvorlige Angreb, og han med alle Lærerne kom i Spidsen for Eleverne med Lygter og forsvarlige Stave i Haanden, og de fulgte Børnene til deres Hjem, og saaledes endte Krigen heldigvis uden Uheld paa nogen af Siderne. Politi mærkedes der ikke

noget til, og den saa meget yndede Fornøjelse at flytte Skilte og ringe paa Klokken ved Gadedøren gik aldeles uhindret. Hvor slet Politiet var, saas bedst deraf, at den bekjendte store Tyvebande i en lang Aarrække gjorde baade By og Land til Gjenstand for dens Bedrifter. Vi kjendte i mange Aar alle Bandens Anførere, der boede i Byen. Først da der kom en ny Byfoged, der satte den under Politiets stadige Kontrol, blev Banden sprængt og en stor Mængde Hælere straffedes tilligemed den. — Hvor naivt Forholdene bevaredes endnu i min Skoletid, kan ses deraf, at ved Bryllupper og andre større huslige Festligheder maatte der intet Skjul være for Vinduerne, og Beboerne stod i store Skarer udenfor og morede sig ofte paa Vedkommendes Bekostning. — Ved Ligfærd var det Skik, at Følget bar en lang sort Kappe, og Bedemanden, der havde forsynet sig med en forsvarlig Lomme, saaes altid med lange Skridt at komme efter Følget, da det tog Tid at faa Lommen fyldt.

I Skolen selv forefaldt jo ikke sjælden Optøjer, men den gamle Rektors Humanitet fandt gjerne den lempeligste Udvej, naar ikke enkelte Læreres Smaalighed og Pirrelighed drev en Sag til Yderlighed; thi saa maatte Disciplinen hævdes

ved den saakaldte Skoleret, som bestod i at Pedellen med Spanskrøret gav vedkommende Discipel en Dragt Prygl i hele Skolens Nærværelse. Det skete dog kun et Par Gange i min Skoletid. Den ene Gang var det i Anledning af et Vers af et af Skolens Digtere om en pirrelig og sygelig Lærer, der lød saaledes:

Har, Ven! Du aldrig Fanden skuet,
Saa se kun — i hans Fjæs,
Naar han har rigtig skjændt og truet
Og er af Galskab bleven hæs.

Digteren var allerede Student, men Digtet selv stod ofte nede i Forstuen, som var Skolens Pasquino, paa Væggen, og da denne blev malet sort, for at forebygge slige Optegnelser, udridsede en Discipel det med store Uncialbogstaver, saa det skinnede meget værre igjennem, da der nu var hvidt paa sort Grund. Læreren var smaalig nok til at foranledige Opdagelsen, og en ellers meget stilfærdig Discipel maatte bøde med sin Ryg derfor.

I den lille langstrakte Skolegaard tumlede man sig dygtig, og det var ikke uden Grund, at en Bondekone en Gang slog Hænderne sammen ved at se den vilde Tummel med dens Skrig og Skraal og sagde: Jøsses, hvilke Præster det kan

blive! Klink, Paradis og forskjellige Boldtspil vare meget yndede, og der var et Plankeværk, der skilte Gaarden fra en Enkefrues Have, hvorover de ældre Disciple ved to og to at lægge Armene i en vis Stilling, hvorved al Muskelkraften kunde udvikles, vippede en mindre Dreng over i Frugtbuskene, saa der ligesom regnede Drenge ned til Fruens store og billige Forfærdelse. En yndet Leg var ogsaa de saakaldte Pyramider, hvorved en Del ældre Disciples tog hinanden under Armen, og over deres skuldre sattes mindre Drenge, og over dem igjen af de allermindste, saa at der var tre Etager, og saa marscheredes der igjennem hele Gaardens Længde, indtil det Hele opløstes, uden at jeg mindes, at nogen Skade skete. Udenfor Skolen havde man Præmieskydning med Flitsbue, Langboldt, den saakaldte Røverkaper, hvor to Partier fejdede, og som sjelden endtes uden alvorlige Buler. — Limfjorden var Sommer og Vinaltid Skuepladsen for mauge Bedrifter. Man svømmede og sejlede om Sommeren, og om Vinteren skøjtedes der, og det var især en yndet Leg at arbeide sig op til Egholm imod Vinden og saa ved at udspile Frakkeskjøderne at fare i flyvende Fart for Vestenvinden ned til Byen. — Skolen havde hvert Aar sit Bal, og i Familierne var der

ofte Baller. Øverste Classes Elever havde Ret til at være dansende Medlemmer i Klubben, hvor der var Lejlighed til at vise sig Handelsbetjente og Contoiriſter overlegne. Jeg mindes, at Diſciplene derfor kaldtes „de Guddommelige", i hvilket Udtryk der gjemtes en tilrettevisende Braad.

Ved tilrejsende Skuespillerselskaber var der næsten hver Vinter Lejlighed til at komme i Byens lille Theater i Dramatikkens Lokale. Det Beckerske Selskab spillede tysk, og jeg mindes endnu Herman von Unna og den hemmelige Ret, og den Pathos, som er Tyskerne ejendommelig. Siden kom det Müllerske Selskab, der havde taalelige Kræfter, og hvor vi havde Lejlighed til at se og høre Heibergs Vaudeviller, der gik ganske godt, imedens derimod Forsøg paa at give Oehlenschlägers Tragedier i det Hele faldt tarveligt ud. En af mine kjæreste Meddiſciple havde en poetiſk Aare, og han deklamerede meget godt. Han var et elskeligt Menneske, men døde, juſt som han var bleven Candidat og havde forlovet sig.

Under min Slolegang, medens jeg var i tredie Classe, mistede jeg min Fader, og det kjære Hjem paa Aastrup lukkedes for bestandig, medens den store Børneflok spredtes til alle Sider. Ferierejserne, som havde været mig en saa stor Glæde

og Opmuntring, fik nu en anden Retning; men imidlertid var jeg bleven udvoxet, og Livets Alvor begyndte under disse Forhold at gjøre sig gjældende. Den ivrige Sysſel med de gamle Autores og den Færdighed, vi opnaaede i de gamle Sprog, navnlig Latinen, gjorde mig i nogen Tid tvivlraadig, om jeg skulde gaa den philologiske Vej, og det var først som Student, at jeg traf det endelige Valg og studerede Theologi. Det religiøse Liv sporedes næsten ikke i min Skoletid. Der var Rationalisme paa Prædikestolen, og der var Rationalisme paa Skolen, selv gamle Tauber var en Søn af sin Tid, som t. Ex. kan ses af, at han engang gav os til Opgave i Stil at sammenligne Sokrates og Christus. Skolen gik hvert Aar tilalters, og Disciplene vare delte i Hold til Kirkegang med en Lærer i Spidsen. Kirkerne vare kun lidet besøgte; thi det var kun daarlig Føde, der bødes derinde, og Prædiken selv blev læst op af Manuskriptet. En ivrig og nidkjær Mand i orthodox Retning var imidlertid den const. Biskop, Stiftsprovst Stockholm; men det var kun sjelden han prædikede, og hans Eftermand, Fogtmann, saa godt som aldrig. I Dr. Hald fik Byen en yngre, ydre meget begavet Mand, men den dybere Alvor manglede, medens der var store Gaver i

rhetoriſk Henſeende. Han havde ſtudentikoſe Manerer og var meget afholdt af Diſciplene, der gjerne confirmeredes af ham.

Jeg havde i min Skoletid Adgang i flere gode Huſe, hvilket paa mange Maader var meget behageligt. Iſær mindes jeg med Glæde og Tak Stiftsprovſt Krarups Hus. Han var en mild og elſkelig Mand, og hans Sønner vare mine Samtidige, men han bortkaldtes tidlig fra en ſtor Børneflok, ſom Enken ved hans Naade, ſom er Enkers Forſvar, havde den Glæde at ſe opvoxe og komme i gode Stillinger.

Det manglede ikke paa Originaler i den Tid i Aalborg. En falleret Kjøbmand, ſom var Byens Nyhedskræmmer og kom i alle Butikker med ſine Hiſtorier, nærmeſt for at faa en Snaps, var meget ſlem til at bande, men han havde den Skik, hver Gang han nævnede den Slemmes Navne, at løfte paa Hatten. — Det var meget almindeligt, at Kjøbmænd og deres Betjente øvede ſig i at tale Tyſk for at kunne viſe ſig, naar de mange tyſke ſaakaldte Probenreutere kom til Byen, og diſſe optraadte med en utaalelig Arroganee, ſom maatte næres ved dette Tyſkeri. Byen havde en Kjøbmand, ſom troede, at han talte udmærket Tyſk, og af hvem man har mangfoldige Prøver. Han

talte om rothe Grütze mit Flütze, ſagde, at das Eſſen und Trinken iſt oben gebohren, og engang da han kom ind i et tidlig oplyſt Værelſe, ſagde han: haben Sie ſchon Läuſe (!) gekriegt? Da han byggede ſin Gaard ved Hjælp af tyſke Murere, gav han dem et Gilde, og var nær kommen galt afſted med dem, da han til Slutning ſpurgte dem: wie haben Sie ſich ſo gemauert, hvorpaa de i Vrede ſvare: wir wollen für unſer Maurarbeit einſtehen, og mere af den Art. — En ſmuk Skikkelſe var Franſkmanden Oberſt Bretteville, der med ſin Nations Livfuldhed lod Munden løbe paa Franſk-Danſk. Han var meget afholdt af alle og morede ſig og Andre med at lade ſin ſmukke Heſt gaa løs efter ſig. Han havde et ſvært ſort Haar, men efter en Fraværelſe paa Landet i et Par Maaneder, mødte han med hvidt Haar. Han havde glemt ſin Haarfarve og brugte den ikke mere.

I Aalborg levede og døde ogſaa Grundtvigs Ungdomsven, den bekjendte Literatus Skougaard, der faldt ſom et af de førſte Offre for den i 1799 indførte Cenſur, og hvis Liv derved blev forſtyrret. Han var en begavet Hiſtoriker og Sprogmand, og man ſagde, at han kunde tilbunds alle romanſke Sprog. Han var bleven bitter og forfalden til Drik, og hans ſkarpe Ord gjorde ham

frygtet, navnlig ogsaa af Lærerne ved Latinskolen, naar han mødte ved Examen og ikke sjelden lod en kritiserende Bemærkning høre. Til en Præparand, der meget frygtede for Hovedregning, sagde han Aftenen før Examen: vær De kun ganske rolig; man giver ikke den Hovedregning, der intet Hoved har.

Ogsaa en anden bekjendt, eller vel rettere renomeret Person, nemlig afskediget Præst P. D. Faber, levede i min Skoletid i Aalborg. Det blev almindelig fortalt og troet, at Grunden til hans Afsked var den, at han ved et Bondegilde, for at vinde et Væddemaal, satte sig op at ride paa en So. Han var stridbar og trættekjær og skrev om „Stimænd i Marenturis Gade", efterat han var bleven dygtig afbanket af en Godsejer Conradsen. Han var en Projectmager, og han opfandt en Gangvogn eller Velocipede med to Hjul, imellem hvilke han anbragte sig paa to Krykker og satte med Fødderne Hjulene igang. Paa jævn Jord gik det godt, men da han vilde gjøre en større Prøvefart ud ad Landevejen og kom til Bakken ved Skelsminde, vendte Vognen Mølle med ham, saa hans Hoved kom ned og Benene op og Folk maatte hjælpe ham tilrette, og han blev til Latter.

I den lange Skoletid indtraf Reformations-

festen, der imidlertid fejredes i Kirkerne og paa Skolen uden at efterlade noget Indtryk. Et Par Gange gjæstedes Skolen af Kong Frederik den Sjette, og jeg kom begge Gange til at blive examineret for ham. Den gamle Rektor trippede om i Classerne, og søgte at berolige os, skjøndt han selv trængte mere dertil. Da han skulde holde sin Tale, græd han, og Kongen, som græd med, tog ham i begge Hænder, og der var intet Spørgsmaal om, at de mente det ærligt og oprigtigt. Kongen forstod godt Latin og i Fransk rettede han Disciplene et Par Gange. Der var jo uendelig Glæde i Byen, og den vrimlede af Tilrejsende, men Hovedsagen for Kongen syntes de militaire Øvelser at være.

Et pragtfuldt Skue havde vi i tørre Somre, naar der kom Ild i den store Vildmose. Naar man stod paa Skovbakken, syntes den hele nordlige Himmel at være et Flammehav.

Tiden nærmede sig, da vi skulde til Kjøbenhavn for at tage Examen Artium ved Universiteteet. Paa Grund af, at Aalborg Skole var den længst bortliggende, bleve vi dimitterede i August, for at have Tid til Overrejsen, der gik tilsøs. Det var smaa Jagter, der brugtes, og da Kahytten var yderst lille og forbeholdt Damerne, blev et Rum

i Laſten indrettet til Nattelogis. Sejl udbredtes over dette Rum og Luften var ikke meget ren, da Sildetønder o. ſ. v. vare i umiddelbar Nærhed. Man maatte forſyne ſig med en god Madkurv, da Skipperen Intet præſterede uden en Kop grumſet Kaffe til Morgen. Ofte laa man flere Døgn paa Kattegat; Provianten ſlap op, og man maatte gaa i Land for at faa Noget. Iøvrigt gave disſe Forhold Anledning til megen Munterhed, iſær naar der var mange unge Menneſker.

Ledſagede af Slægt og Venner kom vi til Hals, hvor en orkanagtig Storm tvang Skipperen til at kaſte Anker, medens vi gik i Land til Gjæſtgivergaarden, hvor vi maatte blive et Par Dage, da det paa Grund af Stormen blev umuligt at komme ombord. For at fordrive Tiden, fik vi arrangeret et Bal, og medens jeg med Flere var ude at indbyde Byens Damer, havde jeg det Uheld, at mine Permiſſioner ſlog en Revne paa et meget ubelejligt Sted. Der var ingen Skræder i Byen, ombord kunde jeg ikke komme, til Ballet maatte jeg naturligvis med, ſaa gode Raad vare dyre. Omſider tilbød en gammel Skomager at hele Skaden, og bøjet over Bagſlaget af en Stol blev jeg expederet, og han ſyede ſaa trofaſt med Riſpen, at jeg kunde præſentere mig. Ballet gik

muntert til den lyse Dag, da Vinden sprang om til gunstigst Medbør, og om Aftenen for vi ud i en stærk Storm, og for smaa Sejl gik det lystig fremad. Jeg laa paa Dækket i Baaden, og midt om Natten klyvede Styrmanden op i Masten, medens Skipperen spurgte: kan Du se Fyren (sic), Jens? Nej jeg kan ej, var Svaret, og jeg har nogen Formodning om, at man ikke vidste, paa hvilken Side man passerede Anholt. I al Fald havde vi om Morgenen den svenske Kyst i farlig Nærhed, men ved Dagens Lys kom vi vel forbi Kronborg op til Kjøbenhavn.

For første Gang altsaa i Kjøbenhavn. Det var en Glæde for os alle, men for mig blev Glæden desværre kun kort, da jeg efter et Par Dages Forløb blev heftig angreben af Typhus, saa at jeg laa endnu Løverdagen, før vi om Mandagen skulde op til skriftlig Examen. Da vaagnede med Et den faste Beslutning, at om jeg end skulde kjøre til Studiegaarden, vilde jeg prøve derpaa. Lægen rystede paa Hovedet, men om Søndagen var jeg kjendeligt bedre, og min Beslutning stod fast. Jeg fik Naphta med, og efter at have skrevet, gik jeg tilsengs, og saaledes kom jeg hver Dag nogenlunde over det, imedens Helbredelsen gik langsomt fremad. Vi vare 8 Di-

mittender fra' Aalborg Skole, fik alle laud og næste Aar erholdt 5 af os Udmærkelse til anden Examen, saa vor gamle Rektor ret frydede sig over „sine Drenge". — Nu er der jo, som bekjendt, en anden Ordning af Examensvæsnet, der vel i visse Retninger kan have Fortrin, men ganske vist ogsaa ikke faa Mangler. Vi opnaaede i den Tid en respektabel Kundskab i de gamle Sprog, som navnlig kom Theologen tilgode, imedens der nu høres høje Klager over, at de Studerende havde ondt ved at komme over den patristiske Examen, der dog synes meget lempelig. Det var sikkert godt og gavnligt, at Accenten lagdes mere paa de gamle Sprog, saaledes som man i andre Lande holder fast derved. Ogsaa vil det forekomme mig, at anden Examen dannede en bedre og naturligere Overgang fra Skolen til det egentlige Fagstudium. Man vænnedes den Gang i Rusaaret under let Arbejde til Studenterlivet og til den hele Overgang fra Skolen til Universitetet, som nu falder noget brat, og der blev da Lejlighed til et rigere Samliv imellem Samtidige, som ogsaa havde sin Betydning.

Efter endt Examen skulde man lære Exercits som Medlemmer af Studentercorpset (Kongens Livcorps). Enhver maatte anskaffe Uniform, og

kun Vaaben udleveredes, gamle og tunge. Under gamle Major Tuff uddannedes vi til Krigere, og naar Corpſet var ſamlet, ſaa det ikke ilde ud i de ſorte Livkjoler med røde Rabatter, Krave og Opſlag, Hvidt paa Skjøderne, en Chakot med et Minervabilled og den lange ſorte Fjær med en rød Duſk. Om Sommeren var der Maneuvrer paa Fælleden, og det gik muntert baade ud og ind. Vor Samlingsplads var ved Frue Kirke, og derfra marſcheredes igjennem Nørregade, hvor alle Vinduer vare fulde af Damer, imedens det lød i Geledderne: Se tilhøjre eller tilvenſtre! naar en Skjønhed ſkulde hilſes, der trak ſig blusſende tilbage. Paa Fælleden maneuvreredes under mange Løjer og megen Lyſtighed, og vor Kommandeur, Oberſtlieutenant Malling, havde ofte ſin Nød, da han aldrig kunde faa det rette Greb paa at behandle et ſaadant Mandſkab. Han ſkjelnede imellem Menneſket, der var meget humant, og Oberſtlieutenanten, der maatte holde over Reglement og Diſciplin, ſaa en Student, der havde begaaet en Forſeelſe og fik den ſamme Tale, men kun ſik Oberſtlieutenantøn i Orde, ſtrax efter igjen ringede paa Klokken og ſpurgte: om Menneſket Malling var hjemme? En Aften, da Corpſet var i godt Humeur, var Muſiken ſaa uheldig at ſpille

en Gallopade, og hele Corpſet danſede efter den ind ad Nørreport, hvor den ene Bøsſe affyredes efter den anden, medens Oberſtlieutenanten var færdig til at gaa ud af ſit gode Skind. Vi mønſtrede i Aaret 1839 ſidſte Gang for Frederik den Sjette, der ſyntes vel tilfreds med det Hele, og han fik rungende Hurraer, da han forlod os. Nu er Corpſet forlængſt opløſt, ſom ſaa mange af de Baand, der i de Tider holdt den gamle Ordning ſammen.

Det var en livlig og bevæget Tid, da jeg i Aaret 1838 blev Student, maaſke den livligſte og og frugtbareſte, ſom Univerſitetet i lange Tider havde havt. Paa alle Omraader var der Røre, og det var kjendeligt, at en ny Tid var i Frembrud. Studenterforeningen havde overlevet ſig ſelv; der var fornemt og kjedeligt derinde, hvor Æſthetiken havde ſpillet en fremtrædende Rolle, men hvor der ikke var Kræfter til at fortſætte den. Ved Martenſens Anſættelſe kom den philoſophiſke Periode, og hans livfulde Foredrag greb ikke blot Theologer. Der blev en philoſophiſk Glosſolali, ſom ofte var ved at gaa over Grændſen og udartede til et Lirumlarum af philoſophiſke Kunſtord! Den Hegelſke Philoſophi var et ægte Tyſklands Barn, overmodig og arrogant til alle

Sider. Det Abſolute var kommet; der var ingen Hemmeligheder, hverken i Himlen eller paa Jorden. Men uagtet disſe Skyggeſider blev de Studerende grebne af et hidtil ukjendt Liv, og hvor de mødtes, blev der discuteret om alle Problemer; der taltes om Trilogier, Kategorier, Negationer, Mediationer, Immanents og Tranſcendents o. ſ. v., og denne Kamp var ikke mindre hidſig end den Holberg beſkriver i ſin Peder Paars; Philoſophien var bleven ſom en beſlagen Homerus, ſom det ikke var raadeligt at ſpøge med. Men denne philoſophiſke Periode varede kun kort, thi ſnart ſkulde Politiken tage alle Sind i Beſlag. Med Frederik den Sjette gik den gamle Tid i Graven. I den academiſke Forening (Academicum, ſom den plejede at kaldes) begyndte de politiſke Forhold at komme til Orde. Jeg ſad den 3. December 1839 om Formiddagen tidlig ganſke ene i Foreningens Lokale paa Hauſerplads, da Lehmann traadte ſtærk bevæget ind med de Ord: Kong Frederik den Sjette er død! og han bad mig gjøre Opſlag derom, medens han gik ind paa Regentſen, hvor man ſagde, at han ſkrev den bekjendte Adreſſe til Chriſtian den Ottende, Giveren af den norſke Conſtitution. Om Aftenen var der et ſtort Møde hos Knirſch paa Kongens Nytorv, det nuværende Hotel d'Angelterre, hvor Adreſſen

oplæſtes og discuteredes, og hvor mange Talere optraadte imod den, deriblandt Madvig, der spurgte os, om vi kjendte den norske Constitution, og vi stode der jo lidt flaue og flade; thi Ingen af os kjendte en eneste Paragraph deraf. Det kneb nu for Lehmann, der imidlertid holdt et ganske overordentlig glimrende Foredrag med en Svada, som jeg aldrig mindes at have hørt Mage til, og han endte med at tilraabe os: Frihed eller Trældom! Madvig gik, og Adressen blev underskreven af Mange og næste Dag forelæst for Kongen af Lehmann. Saa kom den hele Skare af Adresser, som Kongen afviste som „ubetimelige", hvilket Ord blev et Stikord i lange Tider, og Kongen blev meget upopulær, som navnlig kom frem ved hans Sølvbryllup, da Opløb hørte til Dagens Orden. Det var naturligt, at Studenterne grebes af Frihedsbevægelsen, der nu blev almindelig, men det kan vel nu siges, at de oftere misbrugtes til Demonstrationer. Paa hvor naivt et Trin, Politikken den Gang stod i Studenterverdenen, kan ses af følgende Udtryk i en Studentersang:

Kom I kun, Østens Ravne! kom!
Jeg stævner Jer til blodig Dom.

Man sporer Skandinavismen allerede her, men Enhver ved, at Ravnene ikke kom fra Østen,

saaledes som Svenskerne kunde sige, og saa Blodbommen, som den danske Student truede med! Goldschmidt sagde senere ikke uvittigt, at det var poetisk Politik og politisk Poesi.

„Den borgerlige Læseforening", som havde Lokale ved Holmens Kanal, havde megen Tilslutning; ogsaa jeg var Medlem af den. Der holdtes politisk oplysende Foredrag af Lehmann, David, Ussing o. Fl., og ikke sjeldent var der Festiviteter, der gjerne holdtes paa Enighedsværn, hvor Sange og Taler hørtes. Endskjøndt Grundtvig dengang ivrigt forfægtede Enevælden, var han dog engang kommen med ved en saadan Leilighed, og der var en Sang af ham, hvori det hed:

Med det stive os forpiner
Tydsker og Latiner.

Han holdt sin Tale staaende midt paa Gulvet, og Lehmann og Flere vare meget ivrige for at fremkalde Bravo og andre Bifaldsyttringer, men der gik endnu Aar hen, inden Grundtvig gik over til Demokratiet.

I den academiske Læseforening var der et sprudlende Liv, hvor Alt det, der gjærede i Tiden kom til Udbrud, navnlig Politik. I „Brøvlehovedet" henlagdes Opsatser, og Løverdag Aften blev det Henlagte sigtet, og det, der egnede sig dertil,

blev oplæst, og Aftenen sluttede gjerne med et gemytligt Sold. Der var ogsaa en Forening til Karikaturtegningens Fremme, ellers i daglig Tale kaldet Karikaturforeningen, og i en Ramme udstilledes Tegninger, der ofte havde Hentydning til Dagens Begivenheder, indtil engang et Billede, fremstillende et kronet Hoved, hvormed to fremmede Diplomater spillede Boldt, blev udstillet; da blev denne Forening ophævet; det mentes, at Politiet var skredet ind. Formodentlig gik de Kræfter, der her havde været virksomme, til „Corsaren", der den Gang var paa sit Højeste, og hvis Færdighed i at lege paa Grændsen af det Tilladte og ikke Tilladte gav den alt det Pikante, der under de stadige Forfølgelser af Pressen fik dobbelt Tillokkelse og Betydning. Ved Foreningens Gilder vexlede Taler og Sange, og fra den Tid begyndte navnlig Talerne at komme i Brug, medens i tidligere Tider Sangen var Stemningens Udtryk. Skandinavismen fejrede da sine Triumfer, og Studentertogene toge deres Begyndelse, efterat Lundenserne havde gjæstet Kjøbenhavn, og navnlig overrasket os med den dejlige Sang, medens fra dansk Side Talerne vandt Prisen. Da hørte for første Gang: Sät maschinen i gång, hr. kapten, og da blev ogsaa her stiftet en Studen-

terſangforening, der gav gode Præſtationer, men dog aldrig naaede Svenſkernes herlige Sang.

Det var en god Ting, at det hørte til, at en Student foruden at dyrke Philoſophien ogſaa ſyslede med Skjønliteraturen. Schiller og Goethe læſtes meget foruden vore egne Digtere, og ſtundom var der Oplæsning af Chr. Winther o. Fl. af nye Digte. Ogſaa ſvenſk Sprog og Literatur begyndte at dyrkes og blive bekjendt, og i det Hele ſkete der paa denne Maade en ny og mangfoldig Befrugtelſe.

En Kreds, navnlig af Aalborgenſere, ſamledes meget hyppig, ofte daglig, og der blev ivrig ſamtalet og discuteret. Jeg mindes denne Kreds med ſtor Glæde, og vi havde alle godt af det Sammenhold, der forenede os. Enkelte Medlemmer gik under beſtemte Navne og Betegnelſer. Vi havde vor „fromme Broder“, hvis Mildhed og Kjærlighed aldrig fornægtede ſig, og ſom endnu er uforandret; vi havde „en Myſtiker“, der med inderlig Fromhed fordybede ſig i Myſticismen; vi havde en „Hr. Prik“, der holdt meget paa Sirligheden; vi havde en „Bias“, der udmærkede ſig ved ſin ſtille Adſtadighed; vi havde en Kraftkarl, ſom vi kaldte Lars, der med ſit klare, ſunde Hoved heller ikke var bange for et argumentum ad hominem,

og jeg mindes, at han ved Lundenſernes Beſøg paa Vejen fra Dyrehaven til Charlottenlund ſummariſk med ſin Ziegenhainer omvendte en Student, der ogſaa havde kjeget vel dybt i Glasſet, til Skandinavismen, omtrent ſom hos Ingemann Jacob Split den ſorte Svend. Endelig var der et Handelsgeni, der allerede i Skoletiden handlede med Knapper og alt muligt, og derfor fik Navnet „Knap". Han grundlagde ſiden en Boghandel. Endnu leve flere af denne Kreds, og jeg ſender dem herved en Hilſen med Tak for Venſkabet, der ikke har fornægtet ſig igjennem Tiderne.

Paa Regentſen, hvor jeg var Alumnus i de to ſidſte Studenteraar var der meget Liv og tillige megen Flid. Ogſaa der fik vi en Sangforening, og naar andre udenfra, t. Ex. Tolſtrup med ſin fyldige Tenor og Thorbrøgger med ſin ſonore Bas, ſluttede ſig til os, lød Sangen dejligt under det gamle Lindetræ. Profeſſor Peterſen var Provſt og i ſin Beſtyrelſe meget pedantiſk, men dog i det Hele human. Naar nogen Forſtyrrelſe ſkete ved et eller andet Gilde, kom Portneren, der var halt og derfor kaldtes Jamben, med Hilſen fra Profeſſoren om at holde inde, og, naar dette ikke frugtede, mødte Profeſſoren ſelv med Fundatſen i Haanden og læſte den ominøſe

Paragraph op, der forbød alle Gilder. Jeg mindes en Aften, da en dygtig Student holdt sit Candidatgilde. Det var øverst oppe paa Hjørnet ud mod Rundetaarn. Alt var saa festligt ordnet, som de smaa Midler formaaede det; Lys var anbragt i Bajonetterne, der vare huggede ned i Vinduerne; et Medlem holdt en Tale ud af det aabne Vindue til det højstærede Publikum, da Petersen traadte ind og begyndte paa en Formaningstale, men afbrødes af den nye Kandidat, der holdt en Lovtale over Professoren for hans Humanitet, som rørte denne i den Grad, at han endog tog imod et Glas, da hans Skaal blev udbragt, og saa fulgte vi ham med tændte Lys lige til hans egen Dør, hvor atter Hurraer lød, og vi kunde nu vende tilbage uforstyrrede. — Vi havde en Vækkerforening og Vækkerens Embede gik paa Omgang. Mulkter opkrævedes, indtil Beløbet kunde give en Skovtur. Hostrup, som ogsaa var Alumnus, var allerede vor fejrede Digter, ligesom Ploug tidligere havde været det.

Det havde sin store Betydning, at Fædrelandets store Mænd endnu levede og virkede iblandt os, ligesom ogsaa, at det kongelige Theater endnu havde den Kreds af Skuespillere og Skuespillerinder, der i en lang Aarrække vare dets Prydelse,

og ſom beredte os ſaa megen Nydelſe. I den egentlige Studenterverden havde vi de Plougſke Komedier, ſom han ikke uden Grund kaldte Atellaner. De morede i høj Grad ved de ſtadige Hentydninger til Dagens Forhold, navnlig de politiſke, og ved Udfaldene imod Philiſterne, overfor hvilke Studenterne jo var „Herrer i Aandens Rige"; men det kan jo ikke nægtes, at mange Udtryk vare af den Beſkaffenhed, at man kunde anvende de bekjendte Ord: „Kammeraterne ſluge dem raa! hvorfor man heller ikke har ſet dem offentliggjorte, hvortil de ikke egnede ſig. Hoſtrup gav Studenterkomedierne en urbanere Skikkelſe, ſaa de have glædet og frembeles ville glæde mange udenfor Studenterverdenen. Ogſaa fortjener den ſaa tidlig bortkaldte Salomon Drejer at mindes. Han dirigerede Orcheſteret og gav Ouverturer, der ofte var meget fornøjelige, men ogſaa her gjælder for en Del Bemærkningen om, at de lode ſig høre inter sodales.

Iblandt de aandelige Rørelſer, var ogſaa den Bevægelſe, Strauſs's Skrifter fremkaldte. Imedens den hegelſke Philoſophi troede at have ſammentømret et Tempel ære perennius, ſkulde det ſnart vise ſig, at det ikke er Philoſophiens Kalk, der mægter at ſammenbinde for evige Tider.

En vantro Skole spændte sit Næt over Tyskland, og Garnet udkastedes ogsaa her hjemme. Jeg mindes, hvilket Liv der kom i den daglige Diskussion iblandt de Studerende. Denne Bevægelses mest bekjendte Udslag var det, at den som begavet philosophisk Professor afdøde Brøchner blev afvist fra theologisk Examen, da han var ridderlig nok til at anmelde sig som Strausianer, medens maaske til en Tid Adskillige i Taushed bragte de samme Tvivl til Examensbordet.

En mere indgribende Betydning havde S. Kirkegaards Forfattervirksomhed, skjøndt hans senere ubændige Stormløb imod den „officielle Christendom" endnu ikke havde fundet Sted. Det var endnu Pseudonymernes Tid, skjøndt Alle vidste, hvem Forfatteren var, og den lille magre Mand, som man et Øieblik kunde træffe ved Østerport og i et andet i en helt modsat Kant af Byen, tilsyneladende som sorgløs Peripatetiker, var kjendt af Alle. Det er ikke her Stedet til nogen nærmere Fordybelse i denne mærkelige Produktion. Men den Bemærkning skal jeg gjøre, at det var en Vildfarelse, naar han syntes at mene, at Folket ligesaa hurtigt skulde gjennemløbe de forskjellige Stadier, som han selv gjorde det, ligesom ogsaa at det hele Fejlsyn med, hvad han kaldte „det nye

Testamentes Christendom" førte ham til at gjøre Christendommen til en Umulighed udenfor Herrens egen Person. Det er imidlertid ikke til at sige, hvormeget denne Forfattervirksomhed har virket af gavnlig Vækkelse, og navnlig til at standse Speculationen efter de hegelske Kategorier i dens høje Flugt. Jeg hørte engang en ung theologisk Kandidat prædike første Gang i Frue Kirke, og han valgte som ivrig Hegelianer Trefoldighedssøndag, og hans Text var Pauli dybe Ord i Epistelen, hvis første Frugt burde være Ydmyghed, men vi fik en Tale, hvori den spekulative Dogmatiks Paragrapher var Hovedsagen, og jeg fik et levende Indtryk af, at det dog ikke var paa den Maade, der skulde sørges for Menighedens Opbyggelse.

I det theologiske Fakultet var Martensen den af Professorerne, der udøvede den største Indflydelse paa de Studerende. Hans livfulde Foredrag samlede store Skarer af Tilhørere ogsaa udenfor Theologernes Kreds, og ofte stode de langt ud i Korridoren. Han foredrog i Begyndelsen „den spekulative Dogmatik", der senere i flere Maader ændret og modificeret blev til den „christelige Dogmatik". Mest tiltalende var hans Ethik, der vel ogsaa nu i sin endelige Skikkelse turde

være hans Hovedværk. Han var en begejstret Mand, der forstod at begejstre Andre, og selv Modstandere reves med af det ildfulde Foredrag. Jeg fulgtes en Gang ud af Auditoriet med Islænderen Magnus Eirikſen, der sagde: dette Menneske river mig hen, men min Samvittighed siger mig, at det er Galskab tilhobe. Ogsaa Clausen samlede ikke faa Tilhørere navnlig i Forelæsningen over Dogmatikken, der gav et bibelsk og dogmahistorisk Apparat, som aldeles manglede i Martensens Behandling, men medens Martensen uforbeholdent udtalte sin Overbevisning, førtes man hos Clausen kun til Modsætningerne, og der var ingen Bekjendelse, der vidnede om, at han selv var kommen til Hvile. Han polemiserede ofte meget bittert imod Spekulationen, og var ikke sjelden træffende i Kritikken derover. Som Exeget traadte Rationalismen mere uforbeholdent frem hos ham, og han kom ikke videre end til Distinktionen imellem det mere og mindre Rimelige med Fornuften til Deler og Dommer. Han tiltalte ved sit livfulde Aasyn, hvis Minespil var meget udtryksfuldt. Imedens Martensen ofte havde en konvulsivisk Gestikulation, stod Clausen ganske rolig paa Cathederet. Der var noget koldt over ham, men ogsaa noget, der imponerede, og hans

hele frisindede Optræden, navnlig i Politik, gjorde ham meget anset iblandt de Studerende. Han talte udmærket og meget flydende Latin. Et Træk af ham mindes jeg fra mit Rusaar, da den ungdommelige Forsamling ved sin Trampen havde nødt Mathematikeren Ramus til at forlade Cathederet. Lidt efter aabnedes Døren til Professorens Aftrædelsesværelse, og en lille Mand kom tilsyne, der en Stund betragtede Forsamlingen; der blev ganske stille, og Clausen sagde: er det Studenter? hvorpaa der fulgte Ro. Man skammede sig. Glimtvis kunde Følelsen komme frem hos Clausen, hvorpaa jeg senere skal anføre et Exempel. Det var saare uheldigt, at Professorerne slet ikke gav sig af med Studenterne, saa de stode aldeles fremmede overfor os, og de eneste Leiligheder, man kom i Berørelse med dem, var ved Ansøgninger om Stipendier. Det var egentlig kun Martensen og Clausen, der havde et større Antal Tilhørere. Scharling var vistnok en Mand med Lærdom, men i det Hele saa confus, at man ikke kunde faa nogen synderlig Nytte af hans Forelæsninger. Er den bekjendte Fortælling sand, at han spurgte en Candidat: qvid tibi videtur de Christo? og denne svarede: de mortuis nil nisi bene, saa er den i alt Fald meget

betegnende. Jeg hørte ham engang prædike, og det var meget tiltalende, og det er muligt, at han havde fundet en mere passende Plads paa Prædikestolen end paa Cathederet. Hohlenberg var svagelig og havde et saa hurtigt Foredrag, at det blev ubehageligt, især da han stadig ved hver Forelæsning brugte Halvdelen af Tiden til at rekapitulere det Tidligere. Engelstofts kirkehistoriske Forelæsninger vare vistnok flittigt udarbejdede, men Foredraget var meget monotont, og i Regelen læstes Bøger, især Guerickes, ligesom i det Hele Commentarer brugtes meget, og det kan vistnok siges om Mange, at der ikke blot læstes til Examen, men ogsaa virkelig studeredes med megen Frihed og Iver. Manuduction fandt vel Sted, men dog i det Hele uden at skade Studiet, der var flittigt og alvorligt.

Iblandt de øvrige Professorer var det især Madvig, der øvede en stor Indflydelse paa de Studerende ved den Humanitet, hvormed hans Optræden altid var præget, og navnlig under bevægede Forhold optraadte han med et besindigt og alvorligt Ord, der ikke forfejlede sit Maal. H. C. Ørsted mindes sikkerlig ogsaa af Alle, og hans Forelæsninger over Physik, som han foredrog med Liv, vare interessante for os, der i

Skolen ſlet ikke havde gjort noget Bekjendtſkab til dette Fag. Ogſaa Sibbern virkede ved ſin elſkelige Perſonlighed, og hans Diſtraktion var ſaa langt fra at fraſtøde, at den ſnarere øvede en hvis Tiltrækning og gav en Opmuntring under Logikkens Tørhed. Jeg ſaa ham en Dag komme ned fra Univerſitetsbiblioteket, ſom da var over Trinitatis Kirke. Paa Gaden gik den ene Galoſche af Foden, og han tog den op og anbragte den under Armen ſom en Bog, og ſaaledes fortſatte han Vejen opad Kaalnikeſtræde. Til Schow ſaa man op ſom til Lederen i politiſk Henſeende, og den ſmukke Mand med det aandfulde Aaſyn hilſtes med megen Ærbødighed.

Den Tid var forbi, da Rationalismen var eneraadig paa Prædikeſtolen. Ganſke viſt kunde der ogſaa da findes en Fromhed, der tiltalte, og navnlig var der ofte en barnlig, inderlig Forſynstro i Forening med en Pligtfølelſe og en Pligtbevidſthed, ſom maaſke ſtundom ſavnes i vore Dage; men det tørre forſtandsmæssige Raiſonnement maatte omſider gjøre Kirkerne tomme, og de fyldtes først, da Forkyndelſen vandt i Liv og Hjertelighed og blev mere chriſtelig, ſaa at Texten ikke blot blev en Anledning til Talen, men blev dennes virkelige Grundlag og Udgangspunkt. Det hed endnu „at

gaa i Prædiken", og Sangen efter den evangeliſke Pſalmebog tiltalte Ingen. Det var imidlertid kun enkelte Prædikanter, der ſamlede en ſtørre Tilhørerkreds. Øverſt og højeſt ſom Prædikant ſtod ubetinget Mynſter, og Ingen, ſom har hørt ham, vil glemme den ſmukke og værdige Oldingeſkikkelſe. Hans Geſtikulation var i høi Grad fuldendt, næſten plaſtiſk, og navnlig vare hans Ordinationer tiltalende. Det var „den Kunſt at prædike", hvorom han ſkrev, ikke ſaaledes at forſtaa, at Prædikanten ſkulde være „en Kunſtner", men det havde maaſke været godt, om det var blevet mere fremhævet, at det at prædike er en Naadegave, og at det er Helligaanden, der giver den rette Salvelſe. I vore Dage ſes ſjelden eller aldrig en ſaadan Geſtikulation, ſom den hos Mynſter, man kunde næſten ſige fuld af Rhytmus og Muſik ſom Talens formſkjønne Udtryk. Det var Mynſters ſtore Fortjeneſte at føre Menigheden ind i den anden Troesartikkel, der i Rationalismens Dage var et fremmed og ukjendt Land, da Menigheden endnu var paa Vandring gjennem Ørkenen til Kanaan. Det var Grundtvig, der bragte den tredie Artikkel til Bevidſthed, og der er Ingen, der har ſunget netop derom ſom han, en Højſang, der vil tone igjennem de følgende Slægter under Menighedens

rigere og fuldere Tilgaaelſe. Der var Noget i det, naar S. Kierkegaard ønſkede Mynſters Forkyndelſe „en Tone høiere", og ogſaa i hans Proteſt imod, at han kaldtes „En af den hellige Kjede". En Excellences Liv i fornem Velſtand ſyntes at være noget fjernet fra Korſet og Martyriet. Hvad Mynſter imidlertid har udrettet, vil derfor ikke vorde miskjendt, og de, der hørte ham ſom Olding, ville med Glæde mindes, at hans Forkyndelſe ſtadig blev mere bibelſk. Hans Betydning ſom et vigtigt Overgangsled fra Rationalismen til en troende og chriſtelig Forkyndelſe vil altid ſikre ham et Minde i den danſke Menighed. Af andre Prædikanter hørtes Münter, Spang, og Paulli gjerne, og Tryde ſamlede en ſtor Kreds af Studerende, ikke paa Grund af ſærdeles fremtrædende ydre Begavelſe — hans Stemme var noget ſkrigende — men han fik gjerne hele Texten med, medens den tidligere ſynthetiſke Prædiken ofte blev en Afhandling med en Mængde Delinger og Underdelinger. Tryde var ogſaa gjerne den af Præſterne, der tog de Studerende tilalters. Grundtvig havde ikke mange Studerende til Tilhørere; han opfattedes gjerne under Synspunktet af „Særhed", og det er ikke umærkeligt, at der gik en Menneſkealder hen, inden hans „Søndagsbog"

blev læst i en videre Kreds. Derimod blev hans Forelæsninger over Nytaarstidens Historie paa Borchs Collegium stærkt besøgte, og jeg mindes, hvorledes Sangen om Willemoes livlig blev sungen af Tilhørerne den Aften, da han talte om Slaget den 2den April.

Sammenlignes den nuværende Tid med Tilstanden for 40 Aar siden i kirkelig Henseende, er der gaaet godt og glædeligt fremad, ikke blot i Hovedstaden men i det hele Land. Den christelige Forkyndelse har vist sin store Livskraft, og det er en Glæde ikke blot at se de mange nye Kirker, men ogsaa at de ældre Kirker overalt prydes og smykkes, medens store Skarer flokkes, hvor Ordet levende forkyndes, og den fuldtonende Kirkesang holder Menigheden forsamlet lige til Gudstjenestens Slutning.

Folkekirken rummer forskjellige aandelige Retninger indenfor sit Omraade, og imedens den lange Trætte om Troesordets Oprindelse og Betydning synes at mildnes, er den Tid kommen, da de forskjellige Retninger kunde række hinanden Broderhaand over det Troens Ord, der er Udtrykket for, hvad den alle Dage har været den sande Christendom, og naar den Indvending endnu høres, at Symbolet ikke har noget Led for Ret-

færdiggjørelsen, saa tør det dog vel hævdes, at naar vi have det i Mund og Hjerte og kunne føje vort Amen dertil, som det lyder, saa har vi deri og dermed den retfærdiggjørende Tro.

I min Studentertid var jeg saa heldig at gjøre et Par Udflugter, som glædede og opmuntrede mig. Min Familie i Norge havde venligt indbudt mig, og jeg rejste i Aaret 1840 med Prins Carl over Gøtheborg til Østlandet o: Grevskaberne vest for Christiania Fjorden. Jeg besøgte omtrent alle Byerne ligefra Christiania til Christiansand, og mit Hovedophold var dels paa en dejlig Villa i Nærheden af Jarlsberg og dels i Arendal. Jeg var deroppe næsten hele Sommeren, og gjorde hyppig Udflugter i de mange skjønne Egne, hvor Bjerge, Skove, Elve med Fosser og smilende Søer, vexle i rig Mangfoldighed. Endnu var ikke det Vejnet færdig, som siden har gjort Samfærdselen saa let, og det havde derfor sit Besvær at gjøre en lang Rejse, naar man ikke kunde følge Dampskibene, der gik fra By til By langs ad Kysten igjennem Skjærgaarden, hvor Farten ofte er saare interessant. Jeg havde rig Lejlighed til at blive bekjendt baade i By og paa Land, og jeg modtog et dybt og varigt Indtryk af den strænge ofte mørke Religiøsitet, der vel

endnu finder ſit Udtryk i Pietismen, der er ſaa almindelig udbredt og ikke ſjeldent løber ud i mange Yderligheder, navnlig ogſaa under Paavirkning af Methodismen; og iſær ere Lægprædikanterne i ſtærk Oppoſition imod den beſtaaende kirkelige Orden. Det var Spørgsmaalet om Kaldelſen, den middelbare og umiddelbare, ſom det hed, der ſtadig drøftedes, ikke ſjelden til Gunſt for Lægprædikanten, og ligeledes om det for en Chriſten Tilladelige, ſaaledes ſom Pietismen gjerne fører det frem. Men ved Siden af alle disſe Yttringer af pietiſtiſk Væſen, følte man overalt, at Chriſtendommen var bleven en Livsmagt, og ved ſelſkabelige Sammenkomſter var der i det Hele en Frihed, ſom tiltalte, og en Danſk var altid ſikker paa at nyde ſtor Gjæſtfrihed; men det manglede i Regelen ikke paa Hentydninger til de formentlige Trællekaar, hvori man troede, at de Danſke levede under Enevælden og gjerne adreſſeredes over Borde en Skaal til den Danſke med Ønſket om, at vi maatte faa det, ſom i „det frie Norge". Det var mig en Glæde at færdes iblandt de Norſke, og jeg har ſenere hen efter en lang Tids Forløb havt den Glæde at gjenſe Norge, efterat Forholdene baade deroppe og hernede hos os

selv i saa mange Henseender ere undergaaede store Forandringer.

Paa en af de sædvanlige Ferierejser til Jylland var jeg saa heldig at komme til den første af Blicher foranstaltede Folkefest paa Himmelbjerget, der siden fremkaldte saa mange andre rundtomkring. Alt var improviseret og hver maatte sørge for sig selv med Madkurv og deslige. Med noget Besvær fik vi Kvarter hos en Husmand i det venlige Ry, og Kromanden gjorde sit Bedste. Der blev talt og sunget. En Vogn var kjørt frem, og fra den taltes der, først af Blicher, der, efterat have budt Forsamlingen velkommen, oplæste sit Digt om Kromanden og hans Søn, og han sluttede med de Ord: Purken er bleven Mand og han staaer der! Det var Hammer, der nu under stor Begejstring maatte vise sig paa Vognen, og ydmyg og beskeden, som han var, blev han dobbelt livligt hilset med kraftige Hurraraab. En da meget bekjendt Mand, Skolelærer Rasmus Sørensen, optraadte lidt mal á propos ud paa Dagen med et Foredrag om Maadeholdssagen, som imidlertid ikke blev ført til Ende, da en Spøgefugl midt under Talen løftede Stjerten paa Vognen, der stod paa en Skraaning, saa den rullede ned med den forbløffede Taler, der ogsaa fik

ſine Hurraer. Næſte Morgen, da vi ſad ved Frokoſten i Ry Kro omkring Blicher, kom Digteren Frederik Snedorf Birch ind. Han havde ſovet i Skoven om Natten; men han fandt til ſin Overraſkelſe om Morgenen en Pung med ikke faa Penge i Lommen, ſom var ſtukket til ham af Folk, der havde kjendt ham og havt Medlidenhed med ham. Han brugte ſtadig det Udtryk, „at give Sorgen en paa Skallen.“

Hvad der ſtadig var en Tanke for os Studerende var at faa et Dampſkib til at fare mellem Kjøbenhavn og Aalborg. Rigtignok var der kommet Parketter i Gang, der havde nogenlunde rummelige Kahytter, men det kunde ikke undgaaes, at der ofte gik flere Dage med til Overfarterne. Vel forſtod man at korte Tiden, naar Vejret tillod det, og ofte kunde en ſaadan Rejſe være meget moerſom. Jeg mindes engang, at en Proprietær havde 14 Fedeſtude ombord i Laſten, medens vi netop vare 14 Studenter iblandt de øvrige Paſſagerer, og det morede Selſkabet baade at høre Brølene fra Laſten og den firſtemmige Sang af Studenterne paa Dækket, og man fortalte ſiden, at da Proprietærerne havde været 14 Dage i Hovedſtaden, vare Pengene gaaede med, ſaa at han brugte en Stud om Dagen, ſom var

lovlig meget, men i al Fald ikke utroligt. For at gjøre en Demonſtration, lejede vi et lille Dampſkib, ſom hed Dronning Marie, der ellers gik paa Stettin, og indbød til Deltagelſe. Skibet fyldtes af Paſſagerer; men da vi i en Storm vare komne ligefor Anholt, kom der en Skade i Maſkineriet, ſaa vi maatte gaa tilbage til Helſingør for at reparere. Omſider kom vi i ſmukt Vejr dampende opad Fjorden til Aalborg, hilſede af den hele By. Alle kom for at ſe det uſædvanlige Syn af et Dampſkib. Vi havde den Glæde, at Frugten af vor Demonſtration blev den, at „Iris“ næſte Aar kom i Fart, og ſaaledes en ſtadig Forbindelſe tilvejebragt.

Den Tid nærmede ſig, da jeg ſkulde op til Atteſtats tilligemed flere af mine Samtidige fra Aalborg Skole. Det var herligt at føle, at man Dag for Dag voxede i Kundſkab, og, imedens Mangfoldigheden ſamledes til Enhed, at vinde et altid rigere Herredømme over Studiet. Det var i Oktober 1843, at jeg med mange Flere meldte mig til Atteſtats, efterat vi havde indleveret et latinſk Petitum. Clauſſen var Dekanus, og da vi ſamledes for at faa Cenſuren over de ſkriftlige Prøver, fik jeg et Bevis paa, at Hjertelighеden kunde komme ſmukt frem hos ham. Jeg

gik først ind, og han sagde: De har det første Laud, men jeg forstod det som var det det første haud og kom bedrøvet ud. Mine Venner kom med straalende Ansigter med Laud, og min Contubernal gik da ind, og spurgte om Udfaldet for mig. Jo, det var det første Laud. Jeg var imidlertid bleven saa bevæget, at jeg ikke kunde faa mig til at tro det, saa jeg gik atter ind til Clausen, der vel anede Sammenhængen og med stor Hjertelighed omfavnede mig med de Ord: gaa De kun hjem; de har det første Laud, saa at jeg kom ud med stor Glæde.

Efterat min Embedseramen var overstaaet, var det mit Ønske snart at blive Capellan, men da nogen Tid maatte hengaa, inden de praktiske Prøver kunde aflægges, fik jeg en Huslærerplads hos Ejeren af Baggesvogn, den senere Etatsraad Nyholm. Jeg var der et Par Aar, havde 200 Rdl. i Løn tilligemed en Rideheſt, som da ansaaes for meget. Det var et livligt Hus, hvor der kom en stor Mængde Gjæster, navnlig hver Søndag ofte indtil et Par Sneſe. Min Principal var en fortrinlig Vært, som Stænderdeputeret en ivrig Politiker, og der blev disputeret og discuteret med meget Liv. Han havde megen Indflydelſe i mange Retninger, saa at Baggesvogn

var et Centrum for hele Vendsyssel. Navnlig søgtes hans Anbefaling ved Begjæring om Prioritetslaan, der tidligere var vanskelige at erholde, men nu flød rigeligere indtil en Tid, da det kom for Dagen, at Taxationerne vare for høje, hvilket har været til stor Skade for denne Egn, da Pengemænd og Pengeinstituter bleve mistænksomme. Vendsyssels store Fremgang i Cultur og fortrinligt Agerbrug og Mejeridrift skriver sig imidlertid fra den Tid, og den, navnlig hvad Communikationsmidler angik, saa forsømte Provinds, har nu faaet udmærkede Veje, ligesom Jernbanen nu gjennemskærer Landet, saa at Alt er i stor Fremgang til det Bedre.

Baggesvogn var et behageligt Opholdssted. Gaarden har en stor Park og ligger ved en dejlig Skov i et kuperet Terrain, hvorfra man kan se begge Have, og hvor der kan gjøres mange smukke Udflugter. Det daglige Samliv var meget fornøjeligt, altid rigt paa Afvexling ved de mange Fremmede, der idelig kom.

Det blev mig tilbudt at blive Capellan i Pastoratet, hvori Baggesvogn ligger, Sindal og Astrup, og jeg modtog det paa eget An- og Tilsvar. 27 Aar gammel. Det var ikke uden stor Frygt for Ansvaret, at jeg gik til denne Gjerning

i et folkerigt Paſtorat, hvor Alt, hvad Kirke og Skole angik, trængte til Reform. Alt var dødt i religiøs Henſeende, Kirkerne tomme og de ringe Skoler næſten ubeſøgte. Næſten i alle Embederne ſad gamle, udlevede Præſter, der havde et Par Aargange ikke altid originale Prædikener, ſom læſtes op. Det Eneſte, der holdt Chriſtendom oppe, var Kingos Pſalmebog, ſom Beboerne holdt faſt ved, imedens Rationalismen raadede paa Prædikeſtolen. Min gamle Sognepræſt var en Nordmand, ſmuk af Ydre, men ſaare ringe begavet. Næſten hver Søndag ſpurgte han en Subſiſtut: hvor længe prædikede jeg, Chriſtian. Denne ſaa betænkſom paa Uret og ſvarede: en ſtiv Time. Saa var det en god Prædiken, Chriſtian! Min Provſt var den bekjendte K., der var i Beſiddelſe af rige Evner, men om hvem Biſkop Fogtmann, der altid yttrede ſig igjennem de gamle Claſſikere, ſagde til mig: vir magni ingenii, majoribus vitiis obrutus (ſtørre Lyder end Dyder). Ham kjendte jeg imidlertid fra min Barndom af. Han var meget myndig, og de gamle Præſter bøjede ſig ydmygt for ham; men omſider blev vi et halvt Dusin Capellaner i Provſtiet, og vi begyndte at røre os, for om muligt at fremme Alt i Henſeende til Kirke og Skole, imedens unge Seminariſter an-

ſattes ſom Lærere, endnu paa ſaare tarvelige Vilkaar. Provſten yndte det ikke, og engang ſagde han til mig i Anledning af en Sag, jeg ønſkede fremmet, men ſom han var imod: I Capellaner og de Skolemeſtre er noget Tyvetøj alleſammen! Jeg kjendte Manden og ſagde: det mener Provſten ikke; men han trumfede paa, at han mente det virkelig. Hos ham ſkulde vi altſaa ikke ſøge nogen Støtte. Heller ikke havde vi nogen ſaadan i vor Biſkop, Fogtmann, der iøvrigt var en human Mand, men en Stuelærd og i mange Henſeender en Særling, der imidlertid ofte var træffende i ſine Bemærkninger og befad en udmærket Evne til Jagttagelſer, der dog blev uden virkelig Frugt, da han ganſke manglede praktiſk Greb. Med ham kunde man imidlertid tale, og han ſaa gjerne, at vi Unge rørte os og tog paa Tingene. Han viſiterede kun lidet, og han havde kun nogle Viſitatstaler, der ſtadig gjentoges, ſaa vi kjendte dem. De bleve fremſagte med en vis Pathos, og hans originale Perſonlighed gjorde alligevel et viſt Indtryk paa Menigheden, hvortil kom, at han holdt paa Chriſtendommen. Grundtvig yndte han ikke, og engang ſagde han til mig: Ved De, hvorledes det ſtaaer til med Grundtvig? Han ſiger ſaaledes: Der er fem Verdensdele; derblandt er

Europa den første; i Europa er Danmark det første Land; i Danmark er Kjøbenhavn den første By; i Kjøbenhavn er Grundtvig den første Mand; ergo er han den første Mand i Verden, og saa smilede han meget fornøjet. Han var en udmærket Latiner. Da jeg aflagde den saakaldte Bispeexamen, var hans hele Censur de Ord: De skriver mere end almindelig godt Latin. Om Afhandlingernes Indhold taltes aldeles Intet. Førend man kunde stedes til Ordination, maatte man aflægge en Prøve i den saakaldte „indbyrdes Undervisning", som Frederik den Sjette satte saa stor Pris paa, paa Grund af den halv militaire Disciplin, og Abrahamson, der var i Spidsen herfor, fik derefter Tilnavnet „Den røde Bisp". Medhjælperinstitutionen er vel det Eneste, der endnu kan anvendes i en overfyldt Skole. Denne Examen maatte jeg rejse den lange Vej til Snedsted Seminarium i Thy for at faa; men jeg havde det Udbytte af denne Rejse, at jeg lærte den udmærkede Ludvig Christian Müller at kjende, der gik under de hædrende Tilnavne „historisk" eller „hebraisk" Müller. Han var en begavet Grundtvigianer og yndede selvfølgelig ikke dette hele Væsen. Min hele Examen bestod i det Spørgsmaal: hvorledes opstiller de en Skole? og det skete ved et

Stød i Piben, og dernæst dette: hvorledes komme saa Børnene igjen paa deres Plads, hvilket skete ved samme Tempo, hvorpaa han med et ubeskrivelig morsomt Udtryk i det herlige, aabne, barnlige Aasyn sagde: ja, det er jo det Hele! — altsaa Vind. Han forstod at tale saa usigelig barnligt og indtrængende, og var i det Hele en elskelig Personlighed. Som Seminarieforstander var han neppe paa sin Plads, da han ikke forstod at holde Disciplin, men Enkelte, som kunde tilegne sig hans aandrige Undervisning, bleve fortræffelige Lærere, medens den større Flerhed næppe vandt noget synderligt Udbytte.

Stiftsprovst Hald gjorde sig Umage for at drage os yngre Præster til sig, og han kunde give adskillige gode, praktiske Vink; men som alt bemærket, han manglede dybere Alvor. Han spurgte mig en Gang: hvorledes kan de begaa dem alene deroppe, hvor der ikke er en eneste Præst at finde, og da jeg sagde ham, at jeg dog havde fundet en udmærket Præst deroppe, og videre fortalte ham, at det var Ingerslev i Brensted (siden i Boeslunde), sagde han meget satirisk med Hensyn til, at han var Grundtvigianer, som Stiftsprovsten ikke kunde med: Aa, han giver Menigheden de tre Troesartikler hver Søndag. Jeg

kunde ikke Andet end tillade mig at spørge, hvad han da selv plejede at give sin Menighed. Han blev rød i Hovedet og sagde senere derom: den Karl har Ben i Næsen!

Da vi blev saa mange Capellaner i det store Provsti, og enkelte yngre Præster kaldtes til Egnen fik vi et Convent og en Læseforening i Gang, og vi havde megen Glæde af vore Møder.

Det var imidlertid svært for den unge uøvede Mand at faa noget Liv frem i Menighederne; men det lykkedes dog efterhaanden, og alt som man blev bedre kjendt, fandtes dog ikke saa ganske faa, der bevarede den gamle Christendom, og som vare glade ved, at der begyndte at lyde en troende Forkyndelse. For at faa en Støtte fra Menighedens Side forlangte jeg Medhjælpere beskikkede efter Loven, især da jeg havde den Lod ofte at maatte mægle imellem splidagtige Ægtefolk, hvor jeg stod overfor ældre Mennesker som den yngre og uerfarne Mand. Provst og Biskop satte sig derimod, saa jeg maatte føre Sagen frem for Cancelliet; men Resultatet blev, at dette egenmægtigt i Aaret 1847 ophævede denne Del af Christian den Femtes Lov.

Livet i Præstegaarden var tarveligt, da Tiderne vare knappe. Der var megen Huslighed,

og man tilvirkede omtrent Alt til Huſets Behov og gik i hjemmegjorte Klæder. Skræderen og Skomageren gik paa Omgang med en tarvelig Dagløn og Koſten. Megen Gjæſtfrihed var der imidlertid, ligeſom paa de ſtørre Gaarde, og ſelſkabelige Sammenkomſter fandt hyppig Sted. Selv vænnede jeg mig meget til at gaa eller ride omkring i Sognene, ſaa at jeg inden føje Tid kjendte næſten alle Beboerne og havde Glæde af mange af dem. Raadførſel i Embeds Anliggender var vanſkelig at erholde; men ſaa udvikledes Evnen til at behandle de vanſkeligere Forhold. De gamle Præſter havde tilladt ſig mange Ændringer i Alterbogen, alt i rationaliſtiſk Retning. Jeg mindes ſaaledes, at de Fleſte af dem kun anvendte Ordet om Undfangelſen i Synd ved uægte Børns Daab! Jeg var ſaa lykkelig at kunne hjertelig tilegne mig de i Alterbogen foreſkrevne Ord, ſaa at jeg brugte dem, ſom de ſtod, og jeg havde den Glæde, at den chriſtelige Del af Menigheden mærkede det og ſkjønnede derpaa. Vor Kirke har i ſin Alterbog en Skat, der har bevaret ægte Chriſtendom, og i vore Dage kan det vel ſke, at Præſter gjøre en og anden Forandring og Tilføjelſe, men det er nu, Gud være lovet, for at det Chriſtelige derved kan komme fyldigere frem; men

ogſaa i den Henſeende anbefaler jeg Varſomhed; det er ikke enhver Præſt, der er kaldet til at gjøre ſaadanne Ændringer.

Ved min Anſættelſe ſom Capellan i Aaret 1845 var Præſten Medlem af Sogneforſtanderſkabet, og der var et bethdeligt Arbeide for at faa den nye Ordning af Landcommunalvæsnet ſat i Værk. Det faldt i min Lod at kunne bidrage til en bedre Ordning af Fattigvæsnet, og jeg fik en Ordning iſtand med Hensyn til de fattige Børn, at de fik Koſt paa Omgang imod at ſøge Skolen, navnlig i Aaret 1847, da Kornpriſerne naaede en ſaa forbauſende Højde, og Korn ofte næppe var at faa tilkjøbs. Ved en gammel Degns Afgang blev der Anledning til at faa en helt ny Skoleplan, der medførte nye Bygninger og forhøjet Lønning for Lærerne, ſaa at den blev fuldt anordningsmæssig, vistnok det første Exempel derpaa i Vendsyssel. Det skete ikke uden adskillig Modſtand; men da Alt omsider blev færdigt, erkjendtes Fordelen ved den nye Ordning. Der var flinke Lærere, og Skolegangen blev ſtadig bedre.

I min Capellantid, der ſenere fra 1848 fortſattes i Moesberg og Hørmeſted, indtraf den første ſønderjydſke Krig, og det hele Omſlag til en friere Forfatning for Landet. Krigen begyndte med den

saakaldte „Slavekrig", da Rygtet kom paa Gang, at Slaverne vare brudte ud fra Rendsborg, og drog skjændende og brændende nordpaa. Saa urimeligt end dette kunde synes, saa vandt det almindelig Tiltro og vakte stor Engstelse. Rygtet voxede ved at vandre fra By til By; Autoriteterne overbød hinanden i at forstørre Sagen, saa at det var som en Lavine, der rullede fremad. Amtmanden i Hjørring tilskrev alle Sogneforstanderskaber om at opbyde Mandskab. Man samledes med Høforke og hvad man kunde opdrive, og da Sagen omsider blev opklaret, udstedte han en Proklamation, hvori der stod med et vist Selvbehag, at han havde havt en Landstorm paa 9000 Mand paa Benene. Denne lille Episode var som en elektrisk Strømning, der opskræmmede Alle og derved gjorde sin Nytte. Man var efter den lange Fredstid ikke vant med Krig og Orlog, som nu de tre Krigsaar bragte nok af. Det var imidlertid en Tid, som ingen Dalevende vil nogensinde glemme. Der var en Begejstring, en Løftelse, en Offervillighed, som aldrig fornægtede sig, en Enighed i at taale og bære det Tunge og Bitre, og en usigelig Glæde, naar den tappre Landsoldat vandt de mindeværdige Sejre. Det var skjønt, at leve med i de Dage, og de bidroge mægtigt

til at hæve Folket baade i religiøs og politisk Henseende, medens de økonomiske Forhold med høje Priser paa Landets Frembringelser stadig forbedredes, saa at man næsten ikke mærkede Byrden af de store Offre, Krigen krævede. Det var befalet for at Alt under Krigen kunde gaa saa hurtigt som muligt, at Præsten af Fattigkassen skulde udbetale Marschpengene. Ved den sidste store Indkaldelse afgik omtrent 70 fra Pastoratet foruden dem, der allerede vare ude, og deriblandt mange gifte Mænd; men Kjærlighed til Konge og Fædreland glødede i dem alle; de drog frejdig bort med det Forsæt at slaa for gamle Danmark. Slaget ved Isted blev Vidnesbyrdet om deres Tapperhed. Hjemme blev kun faa Arbejdsdygtige; i Præstegaarden havde vi en Dreng paa 19 Aar og en Invalid med en Arm, men Aaret var frugtbart; der var stor indbyrdes Hjælpsomhed, og Høsten tilendebragtes i god Tid.

I 6 Aar var jeg Capellan paa eget An- og Tilsvar, altsaa virkende som Sognepræst. Det var frugtbare og lærerige Prøveaar. Som født i Vendsyssel kjendte jeg Sproget og Tankegangen, hvilket kom mig meget tilgode, ogsaa det, at jeg havde havt et Hjem, der var kjendt og agtet i en vid Kreds. Ved at leve mig sammen med

Beboerne, lærte jeg at kjende, hvorledes Chri-ſtendommen var bleven bevaret, da Menneſkeordet, der lød i Rationalismens Dage, bød Avner for Kjærne og maatte gjøre Kirkerne tomme, da der Intet var at hente, og derfra altſaa Intet at medtage. Da kom de gamle gode Poſtiller og Opbyggelſesbøger frem i Huſene, og i mange Huſe holdtes Andagt om Søndagen, imedens Kingos Pſalmebog var en trofaſt Ven. Som et Exempel mere paa, hvad der kunde bydes, ſkal jeg anføre Følgende. I en Vancance kom en Præſt ridende, ſom da var meget almindeligt paa Grund af Vej-enes Slethed. Han beholdt imidlerlid Sporerne paa i Kirken, og Talen gik efter følgende Tre-deling: Et ſundt Legeme er et ſtort Gode; en ſund Sjæl er et større Gode; en ſund Sjæl i et ſundt Legeme er det ſtørſte Gode, men der frem-førtes ikke en Gang en Takſigelſe derfor, og det Hele var uden Spor af Chriſtendom. Da der var messet, ſkred Præſten med klirrende Sporer ned igjennem Menigheden, medens Degnen ſluttede Tjeneſten, og da Menigheden kom ud, red Præ-ſten i raſk Trav forbi Kirken ſom en Illuſtration paa en ſund Sjæl i et ſundt Legeme. — Hvad der ogſaa hiſt og her bidrog til at bevare Troen, var Forbindelſen med Herrnhutterne i Chriſtians-

feldt. Jeg kjendte adskillige Herrnhutter, der stadig besøgtes af Udsendinge fra Christiansfeld, der bragte Traktater og den saakaldte „Losung", et Bibelstykke til hver Dag i Ugen. Enkelte sendte deres Børn til Opdragelse i Christiansfeldt. — Som en Særegenhed skal jeg anføre, at jeg lærte en gammel Kvæker at kjende. Han havde som Sømand været i mangeaarigt Fangenskab i England, og der havde Kvækerne taget sig af ham og Medfanger. Han var en inderlig from Mand, men han vilde ikke have med Gudstjenesten at gjøre. Engang sagde han til mig: I synge i Kirken; jeg synger for Herren i mit Hjerte; at ogsaa vi troede at gjøre dette, kunde han ikke forstaa. Naar han kom ind til mig, tog han Hatten af, men strax kom en Hue i Stedet, for at han kunde være bedækket.. Jeg mindes den Gamle med Glæde; han var en af de Stille i Landet.

Iøvrigt bevaredes endnu de gamle Skikke hos Beboerne, navnlig ved Brylluper og Begravelser, der ofte for de ellers saa tarvelige Folk medførte store Udgifter. Ved større Brylluper kom først en Skare af de Unge som Forridere, saa den lange Vognrække med Musik i Spidsen, og Klarinetterne skingrede dygtigt igjennem, ogsaa inde i Kirken ved Psalmesangen; saa Offergangen

med stor Højtideligheð, og paa Hjemfarten atter Musik, der ligeledes blev ved at lyde ved Indgangen til Bryllupshuset, hvor der gaves mange Retter, saa Bordet tog flere Timer, imedens man imellem Retterne gemytlig stoppede Piben. Præsten skar Kagen for, og Præstekonen serverede Kaffen. Saa dandsedes, og Brylluppet varede gjerne tre Dage; det begyndte gjerne en Fredag. Degnen læste tilbords og sang en Psalme, og ved Festens Ende kom Skafferen med en Tap paa en Tallerken og holdt den gamle Tale:

Nu Tappen er tør,
Og Tønden er tom;
Saa kan I gaa hjem, hvor I var før,
Hvorfra I kom

Ved Begravelser gik det naturligvis stille til, og paa faa Undtagelser nær mindes jeg ikke nogen Ufærd med Drik og Slagsmaal, saaledes som i ældre Dage. Ved Bryllupper forhandledes imellem de Rigere om Medgiften med stor Omhyggelighed og diplomatisk Takt. Jeg mindes engang ved en saadan Lejlighed, at Forhandlingerne afbrødes, og den ene Part sagde til mig: der var os et halvt Hundrede imellem. Det synes lidt underligt for Folk udenfor Bondestanden; men i det Hele har det næppe kunnet gaa anderledes, og

mange Ægteskaber, der begyndte med gjendsidig Agtelse, ere blevne meget kjærlige og trofaste. For Bonden er Hustruen i fuld Forstand „en Medhjælp", der skjønnes paa. I det Hele er Bonden sparsom med at yttre sine Følelser, men de ere der alligevel, ofte meget rørende, fordi de ere stille og tause. Ved Syge- og Dødssengen kommer det mere frem, og jeg har lært meget ved saadanne Lejligheder. Bonden forstaaer at dø og lægge Alt i Guds Haand. Endnu var der en og anden gammel Bonde, der ved at høre Morgen- og Aftenklokken, blottede sit Hoved og fremsagde den gamle, smukke Bøn:

Ved Klokkens Slag
Om Dødens Dag
Og Dommen jeg paamindes:
Hjælp, Jesu sød!
I Liv og Død
Min Lampe tændt maa findes!

Jeg havde megen Glæde af min Capellantid. Mit Forhold til Menigheden var hjerteligt; Kirkerne fyldtes, og i Præstegaarden havde jeg det meget godt. I flere Aar forlovet længtes jeg efter en fast Embedsstilling; men den store Mængde af Ansøgere gjorde, at der maatte ventes og bies. Min Gage som Capellan var 200 Rdl. og en

en Offerdag, der kunde give 70 á 80 Rdl. En Ven i Menigheden tilbød mig at bygge et Hus og overlade mig et Stykke Jord, men jeg kunde ikke modtage det gode Tilbud.

Som Formand for Sogneforstanderskabet under de vanskelige Forhold under Krigen kom jeg godt ind i Communalvæsenet, hvilket siden kom mig meget tilgode, især i min Stilling som Provst.

Nogen Vækkelse kom det ikke til i Menighederne. Det var ad en ganske anden Vej, at en saadan senere fandt Sted, navnlig ved det store Røre, som Sektvæsenet fremkaldte. Derom vil jeg senere komme til at tale ved mit andet Ophold i Vendsyssel.

I Aaret 1851 kaldtes jeg til residerende Capellan i Nykjøbing paa Morsø og tillige som Førstelærer ved Borgerskolen. Det var et lille og besværligt Embede med en Løn af omtent 700 Rdl., saa at jeg stadig maatte have mange private Timer. Jeg kom imidlertid ret godt ud af det, og jeg takker Gud, som førte min Vej i saa mange Aar over det i timelig og aandelig Henseende saa rigt velsignede Land, som Biskop Kierkegaard plejede at kalde insula sanctorum (de Helliges Ø), og hvor jeg levede mit Livs frugtbareste og lykkeligste Aar.

En ſtærk Opvækkelſe var gaaet hen over Øen i pietiſtiſk Retning. En Kamp førtes af de rationaliſtiſke Præſter imod, hvad de kaldte Uvæſen. De Opvakte betegnedes ſom „impertinente Mennesker“! Saa forvendte vare Forholdene, at det at forlange en chriſtelig Prædiken og Sacramenterne udførte efter Ritualet kaldtes „Impertinence“! Herredsfogden, Juſtitsraad Rummelhoff, gjorde Conventikkelplacaten gjældende, og tilligemed enkelte af Præſterne ſprængte han Forſamlingerne. Cancelliet yndede ſom bekjendt Dødens Ro fremfor Livets Uro. De Chriſtne vare ſom en ecclesia pressa, der var udſat for Forfølgelſe og Forhaanelſe. „Jeg kan ikke lide det Helligſkab“, ſagde en af Øens Potentater. Øens Provſt, den herlige Sørenſen, der var af de ældre Grundtvigianere, tog ſig af Forſamlingsfolkene, tog dem tilalters, og de flokkedes i hans Kirker. Der blev endog talt om, at Cancelliet vilde have ham afſat, men dertil kom det dog ikke. Vi yngre Præſter ſaa op til ham med Kjærlighed og Ærbødighed. Han var i Kirke og Skole en Prydelſe for ſin Stand. Det var en høj, noget fyldig Mand med Mildhed og Alvor i ſit aabne Anſigt, og Kjærlighed betegnede hans hele Færd. Som Grundtvigianismen ved Forkyndelſen af Troens

Ord har bevaret den danske Menighed fra Pietismens mørke Udvexter, saaledes som den endnu ruger over Norge, saaledes havde Provst Sørensen den store Fortjeneste at vænne Forsamlingsfolkene til at komme i Kirke, og derved komme bort fra Conventiklens mange Farer. Jeg har elsket min gamle, værdige Provst, og jeg er glad ved at forny Mindet om ham. Da jeg mange Aar efter befordredes fra Frøslev til Vendsyssel, bad jeg ham intimere Vacancen efter mig, som han gjerne gjorde, skjøndt allerede meget svag. Jeg havde samlet Vennekredsen til Afsked. Det var hans sidste Prædiken. Nogen Tid efter gik han ind til Herrens Fred og Glæde.

I Nykjøbing By var der ingen Opvækkelse, men snarere Opposition derimod. Der kunde være Søndage, da Ingen kom i Kirke, saa Præsten maatte gaa med uforrettet Sag. Den Sorg fik jeg dog ikke. Lidt efter lidt samledes en lille fast Kreds, og jeg fik Mynsters Tillæg indført, som dog var et lille Livstegn. Mange ere bortfaldte af denne Kreds, men endnu bevares Baandet til ikke Faa, navnlig ogsaa af mine Disciple i Borgerskolen, hvor jeg virkede sammen med Chordegnen Søgaard, en værdig, nidkjær og christelig Mand.

Lidt Liv begyndte ogsaa at komme frem paa en anden Maade. Vi dannede en Forening — „Februarforeningen“ —, der bestod af de yngre Borgere og Embedsmænd. Man samledes til Oplæsning og Discussion, og ikke faa Ting kom i Gang. Jeg havde den Glæde at være med til at stifte Sparekassen, der nu er voxet op til et anseligt Pengeinstitut, der har sin egen Gaard og aarlig bidrager betydeligt til almennyttige Foretagenders Fremme. Ved mit sidste Besøg i Nykjøbing boede jeg i Sparekassens Gaard hos den nuværende Bogholder, min gamle trofaste Ven A. C. Faartoft, og det glædede mig at bo i et Hus, hvortil jeg jo paa en Maade havde været med til at lægge Grundstenen. — Ogsaa blev jeg Medlem af en Forskjønnelsescomite, der anlagde den smukke Spadseregang, der fik Navnet „lange Linie“, og som udvidede Plantagen. — Ogsaa en Sangforening kom i Gang.

Det var en meget gemytlig By, hvor Selskaber fulgte Slag i Slag. Jeg kom til Byen ved Fastelavnstid og, til Paasken var forbi, var jeg kun hjemme to Aftener, saa det blev mig for meget af det Gode.

Min ældre Collega, Pastor D. var en original og lidt bizar Mand, forøvrigt med gode

Kundskaber og ikke liden Skarpsindighed. Vi alternerede i Byen og Annexerne, og naar han saa en Del gaa til min Gudstjeneste, kunde han ikke dy sig, men udraabte: „nu bisse de!“ Vi kom fredeligt ud af det med hinanden og under hans lange Sygdom, der endte med Døden, kom jeg omtrent et Aar til at staa for det hele store Pastorat, hvilket i den Grad tog paa mit Bryst, at jeg maatte søge bort fra det besværlige Skoleliv.

Ved de festlige Sammenkomster var den enkelte Skaal gjerne paa en Haand, hvorefter Vedkommende fik Navn. Saaledes hed en „Fædrelandet“, en anden „By og Land“, en Tredie „Handel og Søfart“ osv., og den Vedkommende blev meget ilde berørt, naar en Spøgefugl greb Lejligheden til at holde hans Skaaltale.

Mit Ophold i Nykjøbing blev i mange Henseender ret behageligt, endskjøndt mit Hus hjemsøgtes af Sygdom, og min Hustru maatte underkaste sig en smertelig Operation i Kjøbenhavn, og vi havde den Sorg at miste et Barn. Byen er venligt beliggende ved en Bugt, der danner en fortrinlig Rhed, og den var i stærk Opkomst. Befolkningen var meget velvillig, og jeg havde hengivne Elever i Skolen, som jeg mindes med Glæde.

I Aaret 1855 kaldtes jeg til Sognepræst for Frøslev og Mollerup midt paa Øen. Det var et lille, yndigt Sognekald med omtrent 700 Mennesker, saa at jeg inden føje Tid kjendte hvert Barn i Sognene. Præstegaarden havde en meget venlig Beliggenhed med en smuk Have og en fortrinlig Jordlod, hvoraf jeg dyrkede det Halve, imedens Udmarken var bortforpagtet. Mit Ophold i Frøslev var den skjønneste Del af mit Præstelivˌ skjøndt vi ogsaa her havde den Sorg at miste 3 Børn i en tidlig Alder, og jeg selv i længere Tid led af Følgerne af en Blodstyrtning, fremkaldt ved Overanstrængelse i Nykjøbing, men som dog nogenlunde blev overvundet.

Hvad der her bidrog til at gjøre Opholdet frugtbart og behageligt, var, at vi vare fire Præstefamilier, der sluttede os inderligt sammen, saa at vi næsten hver Uge samledes, og det var altid Embedets Gjerning og rette Førelse, der var Gjenstand for vor Samtale. Det var den forlængst afdøde Jansen i V. Jølby, der havde en sjelden dialektisk Gave og megen Veltalenhed, ligesom han sang fortrinligt, endvidere den senere Provst Møller i Solbjerg, en meget punktlig og flittig Mand, der er bekjendt som heldig Oversætter, og endelig Frandsen i Todsø, livfuld og

sprudlende, fuld af Følelse, saa at der var noget, jeg kunde næsten sige, i god Forstand smittende hos ham, som senere samlede den store Kreds, der efter hans Bortgang fra Mors dannede Valgmenigheden. Vi arbejdede alle med Lyst og Glæde, holdt Forsamlinger og Bibellæsninger, og det var altid det Christelige, der røgtedes, medens i en senere Tid „det Folkelige" kom til at spille en altfor fremtrædende Rolle. Menighederne holdt fast ved Kingos Psalmebog, hvortil Svendsen i Jellinge udgav et Tillæg, og et andet senere udgaves af mig, og vi vare bedre farne dermed, end om vi havde havt Conventsbogen med de mange uheldige Ændringer og Forkortelser. Sangen begyndte at gaa fortrinligt, og Kirkerne vare udmærket besøgte. Der affattes Bibler og Testamenter i saa stort Antal, at omtrent Enhver ejede et saadant, og Luthers Postil saaes i ethvert nogenlunde velstaaende Hus. — Tidligere hjemmedøbtes alle Børn. Det var Skik, at den Vogn, der kjørte Jordemoderen hjem, hentede Præsten til Hjemmedaaben. Nu fik vi Daaben udført i Kirkerne; det tidligere bestemte Antal Altergange bleve affaffede, saa at Altergangen blev hyppigere og uden den tidligere Tvang. Det var skjønne Dage. Pietismen var overvunden, men

Guds Riges Sag gik fremad Dag for Dag, og det blev en Skam at bande. Morsingeboerne er et sindigt og adstadigt, i det Hele meget sædeligt Folk; men der var nu kommet Røre iblandt dem, og det var en Glæde at færdes i Husene. Jeg havde den store Lykke at have en sjelden Degn, den forlængst afdøde Thomsen, en udmærket Lærer og stor Børneven, en fortrinlig Kirkebetjent, saa Menigheden elskede og ærede ham, ligesom hans Indflydelse paa Lærerne var til stor Velsignelse. Han blev dekoreret med Sølvkorset, og hans Minde er i Velsignelse. Menigheden satte et smukt Mindesmærke paa hans Grav. Jeg vil aldrig glemme, hvad denne Mand var for mig og Mine.

I min Embedstid begyndte Mormonerne at gjøre et Forsøg paa at trænge ind paa Mors, navnlig i mine Menigheder. Jeg udgav en Traktat om „Mormonernes falske og uchristelige Lærdomme", der gjorde nogen Nytte; men den christelige Opvækkelse paa Øen gjorde det umuligt, at noget Sektvæsen kunde faa Magt, og snart fortrak Mormonernes Udsendige.

I Forening med min Eftermand i Nykjøbing, Algreen, fik jeg et Convent i Gang, hvis Formand jeg blev i længere Tid. I Begyndelsen

var der heftige Sammenstød, saa det truede med Opløsning; men lidt efter lidt opnaaedes det, at vi alle bleve sammen, og Conventet blev til stor Velsignelse for os og vore Menigheder.

Ogsaa fik vi Menighedsraad i Gang, men det fik ikke nogen Varighed. Det viste sig, at netop Beskikkelsen var Folk imod, og man kaldte Medlemmerne „Præstens Apostler". Jeg opgav det ganske, og en nidkjær Præst vil altid i Menigheden kunne gjøre Regning paa at finde den fornødne Medhjælp til det christelige Livs Fremme.

Vi havde faaet en ny Biskop i Bindesbøll, som vandt megen og fortjent Anerkjendelse for sin Humanitet og Nidkjærhed. Han var en ydmyg Mand, og naar han fremtraadte, maatte jeg altid mindes Luthers træffende Ord, at den, som er ydmyg, ved ikke selv deraf. Han var en fortrinlig Visitator i Skolerne, og hans Bibellæsninger mindes endnu af Mange med Glæde.

Forholdet til vore Menigheder var kjærligt og godt. Vi voxede og vore Menigheder med os. Uddelte vi det Aandelige, delte de det Timelige med os i rigt Maal. Der bares til Præstegaarden en stor Mængde Fødevarer, Gæs, Ænder, Smør, Æg osv. Det var Menighederne en Glæde at give, og de accidentielle Indtægter vare betydelige.

Jeg har oftere t. Ex. ved et Bryllup havt over 30 Rd., og saa kunde Folk sige med stor Glæde: i Dag fik Præsten en god Pung.

Det selskabelige Samkvem imellem Beboerne var altid præget af Ærbarhed og god Tone. Imedens i Vendsyssel de saakaldte „Legestuer" kun samlede de Unge, saa det ofte gik vildt til, saa holdt de mere velstaaende Beboere paa Mors større Selskaber, hvor Unge og Gamle vare sammen til stor Fornøjelse for begge Parter. Et saadant Gilde kaldtes „et Bojel" (Budøl), og, naar der ngen Dans var, „en Siddebal". Der beværtedes med solide Retter, ofte 5 a 6, og det Hele var meget gemytligt.

Med hvilket tørt Lune og med hvilken slaaende Sikkerhed Folk forstod at bedømme Forhold og Personer, derpaa havde man daglig Beviser. Jeg skal anføre nogle Exempler, som jeg oplevede. Om en Præst blev der sagt: naar vor Præst er kommen paa Prædikestolen, ser han ud, som om han havde fortrudt, at han var kommen derop. Han var ikke med. — Om en Anden derimod: vor Præst gjør en god Prædiken; men han kan ikke sætte den fra sig; de ydre Gaver manglede. Ved at høre en rationalistisk Præst, havde to Opvakte følgende Samtale. Den Ene: Jeg synes

ikke, at den Præst kunde vise Vej (Bondens Udtryk for en christelig Prædiken). Den Anden: Nej! han kjendte nok heller ingen. En Møller F. yndede ikke os yngre Præster og vor Forkyndelse, og sagde til en opvakt Bonde: Nej, Lars! jeg skal give dig anderledes Prædikener og leverede ham Gutfelds. En Dags Tid efter kommer Manden og siger Tak for Bogen. Ja, men De har jo ikke læst den, siger Mølleren. Nej, svarer Manden; jeg har faaet nok; de Prædikener ere mig for dybefulde. — Navnlig har Bonden et skarpt Øje og Øre for sin Præsts Fortrin og Mangler.

Ogsaa med Øens Proprietairer havde jeg nogen Omgang. Jeg havde i mit Pastorat en saadan, djærv, aaben og ligefrem, som jeg mindes med Glæde og Tak for, hvad han og Hustru og deres to yndige Døttre, som jeg confirmerede, vare for mig og Mine. Naar jeg tænker paa ham, maa jeg altid mindes Bræsig i Fritz Reuters Landmandsliv. I en Sommer, da Tørken tog Græsset bort, saa at Kreaturerne stod og brølede paa de affvedne Marker, søgte vi at holde Modet oppe, og han sagde gjerne, naar Præsten og jeg græde, græde de alle.

Jeg gjorde et Forsøg paa, at faa en Høj-skole i Gang; men det var endnu for tidligt, og min Tanke var lidt anderledes, end hvad der senere er blevet slaaet fast, skjøndt jeg fastholder den endnu. Min flinke Lærer i Frøslev var vel skikket til denne Gjerning, som jeg tænkte selv at tage Del i. Jeg foreslog nemlig at oprette en højere Classe ved den bestaaende Almueskole, saa at de Confirmerede derfra kunde gaa over i den til videre Uddannelse. Paa den Maade forekom Sagen mig at gaa naturligst, imedens de nyere Højskoler som oftest staa uden Forbindelse, vel ikke sjelden i en skadelig Opposition til, hvad man kalder Statsskolen. Jeg henstiller denne Tanke til videre Overvejelse, som den vel kan fortjene. Fortsættelses-skolen turde have en Fremtid for sig.

Ogsaa med en anden Sag kom jeg for tidlig, nemlig Oprettelsen af en Tvangsarbejdsanstalt. Jeg samledes med Delegerede fra samtlige Sogne-forstanderskaber; men man havde ikke Mod paa at gribe Sagen an. Et Frø nedlagdes dog maaske; thi en Del Aar derefter oprettedes en saadan An-stalt for Thisted Amt. Vor paa altfor philan-tropiske Principper byggede Fattiglovgivning trænger til dette Correctiv. Jeg har oplevet, at en Fattig, der var arbejdsfør, sagde til os: det kan være

Jer det Samme, hvor meget eller hvor lidt jeg kan æde; I skal føde mig! Man burde dog kunde svare: Ja vel; men Du skal hjælpe til, saavidt Du evner!

Min Embedstid paa Mors nærmede sig nu til sin Slutning. Min Søn skulde ud af Huset i Skole, og det lille Embede formaaede ikke at yde det Fornødne dertil. Jeg maatte altsaa søge Befordring, saa svært det end holdt at forlade Menighederne og Vennerne. Det var det Christelige, Guds Riges Sag, der forenede os. Iblandt andre Glæder havde vi ogsaa den, at faa Hellig 3 Kongersdag gjenoptaget under stor Tilslutning fra Menighedernes Side. Men en anden Aandsretning var i Fremdrud. Det saakaldte Folkelige og Politikken begyndte at melde sig. Nogle Aar derefter kom en morslandsk Bonde til mig i Vendsyssel, og han omtalte hele dette Omslag med Bedrøvelse. Han sagde til mig: I deres Tid var det Christelige det Første og det Sidste; nu gaaer det Folkelige „forved" det Christelige, og der synges flere Folkesange end Psalmer.

I Aaret 1861 ved Midsommertid kaldtes jeg til Sognepræst for Aasted og Skjærum Menigheder i Vendsyssel, altsaa lige ved Siden af de Egne, hvor jeg havde været Cappellan. Ogsaa her

vare Forholdene blevne meget forandrede, men paa en ganske anden Maade end paa Mors. Det var Sektvæsenet, der her var kommet i Gang og havde vakt et ganske overordentlig Røre. Mormoner og Baptister huserede allevegne, og mange droges bort fra Folkekirken. Naar jeg om Søndagen i de første Aar kjørte tilsogns, mødte jeg hele Skarer, der netop ligesom paa Trods vilde vise, hvor mandstærke de vare. Jeg kjørte og de gik, men omsider blev jeg ene om at kjøre, og i Slutningen af min Embedstid i Vendsyssel var der kun et Par Familier i Pastoratet, der hørte til Sekterne. Forholdene vare, som sagt, i Vendsyssel, meget forskjellige fra Forholdene paa Mors. Her var en christelig Oplysning, som gjorde Sektvæsenet umuligt, imedens i Vendsyssel Mangfoldige bleve et let Bytte for det. Her som altid begyndte Agitationen med voldsomme Udfald mod Folkekirken og dens Præster; men naar saa det var hørt til Ende, og der spurgtes: hvad saa? saa aabnedes Øjnene for det Hule og Tomme og Forvrængede i Mormonismen, imedens Baptismen i Regelen holdt flere sammen paa Grund af sit pietistiske Lovvæsen og dens hele forstandsmæssige Retning. Jeg holdt mange Forsamlinger, fik Sangen godt i Gang, og i Forening med min

gamle Ven Paſtor Janſen, da i Jerslev, udgav jeg et meget prisbilligt Tillæg til Pſalmebogen, der vandt megen Udbredelſe. Naar Folk forlod Baptismen og Mormonismen modtog jeg deres Erklæring vidnefaſt, og i enkelte Tilfælde forlangte jeg et ſkriftligt Revers. I Regelen havde de Fleſte ladet ſig overliſte, og de maatte derfor behandles med Mildhed.

Jeg maa her nævne en Mand, ſom jeg havde kjendt i en lang Aarrække, den nu afdøde Kjøbmand H. S. Karup af Frederikshavn. Han var en inderlig from og alvorlig Chriſten, fra førſt af paavirket af Hernhutterne, hvorfor han havde ondt ved at komme bort fra Pietismens mørke Synsmaade. I Rationalismens Dage ſtod han i Forbindelſe med de Troende, og han uddelte Smaaſkrifter iblandt dem. Da han havde en Sognepræſt, der ganſke var henfalden til Rationalismen, oplæſte han Prædikener og Betragtninger for en lille Kreds af Troende, ſom Præſten ſpottende kaldte Karups Kirke, men hvor dog Gudsordet fandt et Hjem. Karup var af en meget ængſtelig og forknyt Natur; men hvor kunde han glæde ſig, naar der kom en troende Præſt, og da ſaa omſider Troens Ord lød i Kirkerne, var det ham en Glæde om Sommeren at reiſe ud for

at høre de forskjellige Præster, og vi sagde da gjerne i Spøg: nu er Karup paa Visitats. Han har et godt Eftermæle overensstemmende med Ordet: de Retfærdiges Ihukommelse er i Velsignelse.

Et Par Aar efter min Ansættelse i Aasted kaldtes jeg til Provst for Horns Herred, og jeg fik derved et meget betydeligt Arbejde, da Rejserne vare besværlige i denne store Klitegn, og der var et stort Distrikt lige fra Vesterhavet til Kattegat, hvor der ingen faste Skoler var, og hvor det voldte megen Kamp med Communerne at faa en Reform bragt istand. Omsider blev der bygget en halv Snes nye Skoler med nogenlunde Vilkaar for Lærerne. Den af Hjørring Amt saa højt fortjente Amtmand, Baron Wedell-Wedellsborg har jeg meget at takke for, ligesom ogsaa Direktionens tredie Medlem, den tidlig bortkaldte Kjøbmand M. C. Møller i Hjørring, med stor Interesse virkede sammen med os. Visitatserne i Skolerne blev mig kjære; da jeg Aar for Aar havde den Glæde at se Skolernes Fremgang. Man kunde stundom faa de herligste Svar af Børnene. Her kun et enkelt Exempel. Efterat Læreren i Bindslev Skole havde talt godt om Fristelsen, spurgte jeg Børnene: hvad var det egentlig Djævelen vilde

og jeg fik det herlige Svar af en lille Pige: han vilde tage Vorherre fra os! — Ogsaa Kirkerne bleve satte i en god Stand, hvortil den nye Synslov hjalp saa meget.

Det anstrængende Arbejde gjorde mig meget nervøus, og jeg maatte i Aaret 1867 gjøre en Baderejse til Sandefjord, som jeg mindes med stor Glæde, og til en Tid havde megen Gavn af.

Badegjæsterne vare paa faa Undtagelser nær Norske og Danske, og vi vare omtrent et Dusin Præster, der daglig samledes. Iblandt de Danske mindes jeg med Glæde Tolstrup, Holm, Thaning og Garde og iblandt de norske Præster Heuck, der satte os godt ind i de kirkelige Forhold derovre, der ere saa vidt forskjellige fra de danske. En dansk Præst, der bivaanede en Prædiken i den mørke, pietistiske Aand, sagde derom: Nej! det var den mest umenneskelige Prædiken, jeg har hørt! Det var at ramme Sømmet lige paa Hovedet, og dette træffende Ord gik vide om og gjorde sin Nytte. Efter Badekuren gjorde jeg en Familierejse i det sydlige Norge, og jeg kom hjem oplivet og styrket.

Ved min Hjemkomst fandt jeg en Opfordring til som Ordfører at tale ved Biskop Kierkegaards 25 Aars Jubilæum, just som han var udnævnt

til Minister. Jeg skylder denne Mand saa uendelig meget, at det var mig en Glæde at faa Lejlighed til at udtale det. Læserne ville tillade mig her at hensætte Ordene. Det var den 10de Sept. 1867. Talen lød saaledes: „Det er mig overdraget at bringe Deres Exc. vor ærbødige Hilsen og vor hjertelige Lykønskning paa denne for dem saa betydningsfulde Dag, en Hilsen og Lykønskning fra nær og fjern, fra Menighedsmedlemmer, Præster og Lærere i hele Stiftet. Det er i Dag 25 Aar siden De efter moden og alvorsfuld Prøvelse kaldtes til Præsteembedet i den danske Folkekirke, og disse 25 Aar have været rige paa Begivenheder; de ere i alle Henseender et mærkeligt Afsnit i vort Fædrelands og i vor Folkekirkes Historie. De har ofte løftet Røsten i de bevægede Tider, og det vil ikke glemmes, at det var Præsten i Pedersborg, der havde Frimodighed til at vidne imod al Tvang i aandelige Ting, rede til, om det skulde være, at bringe ethvert Offer for den dybe og inderlige Overbevisning; men allermindst vil det glemmes, at mere end et Decennium af disse 25 Aar ere komne Aalborg Stift tilgode, og vi takke alle Herren for, at vi en saa lang Aarrække have havt Dem til vor Biskop under de bevægede og forviklede Forhold, nu da det ikke er den gamle

Tvang, der tynger paa os, men det gjælder om den rette og velsignede Brug af den Frihed, der er bleven Folkekirken til Del. De har staaet blandt os saaledes, at vi altid har set op til dem med ubegrændset Tillid og Fortrøstning, og denne Tillid er aldrig bleven skuffet. Der er kun en Mening og kun en Stemme om, hvor meget Menighederne, Præsterne og Lærerne skylde Dem. Det er disse Tanker og Følelser, der paa denne Dag ønskede at finde et Udtryk, og jeg skal herved tillade mig paa Manges Vegne at bede Dem modtage som et Vidnesbyrd om vor Erkjendtlighed for al Deres Virken iblandt os, Underretning om, at der ved frivilligt Sammenskud er indkommet for Øjeblikket over 800 Rdl., som vi ønskede maatte anvendes til et Legat efter Deres nærmere Bestemmelse, saaledes at dette Legat maatte komme til at bære Navn af „Biskop Kirkegaards Legat".

„Men idet det er mig en Glæde at bringe dette til Deres Exc.s Kundskab, skal jeg tillade mig at tilføje en ny Lykønskning i Anledning af den høje og ansvarsfulde Stilling, hvortil de nu er kaldet efter Hs. Maj. Kongens og hans Regjerings Ønske, og under, hvad jeg trøstigen tør sige, hele det danske Folks Tillid. De har under hele Deres Embedsførelse som Biskop i Aalberg

Stift foregaaet os alle med et saa lysende Exempel paa Nidkjærhed, Utrætteligheb og Troskab i at opfylde alle Pligter. De har havt et saa klart Blik paa alle vore Forhold, en saadan Ro og Besindighed i at lede og ordne, en saadan Agtelse for og Kjærlighed til det gamle og nedarvede, hvori der er Velsignelse, en saadan Omsigt og Sikkerhed i at bedømme det nye, der stræber fremefter, at vi, midt under Savnet af at se Dem forlade den Virksomhed iblandt os, som vi ved var dem kjær og dyrebar, ligesom den paa mangfoldige Maader har været rigt velsignet og benaadet, dog ikke kunde andet end oprigtigt ønske baade vort Fædreland og Folkekirken til Lykke med, hvad der er sket. Herren give Naade og Velsignelse til denne store Gjerning, og han forunde Dem fremdeles Kraft og Styrke til at virke, Visdom til at ordne og befæste det meget, der i Folkekirken trænger til Ordning og Befæstelse!

„Og hermed bringer jeg D. Exe. vor hjertelige Tak og Lykønskning paa denne Deres Højtidsdag. Herren tage Dem og Deres Hus i sin helligе og almægtige Varetægt!"

Aalborg Stifts Landemoder vare i hele Biskop Kierkegaards Embedstid meget livlige, og ved Forhandlingerne samledes altid en talrig Kreds

af Præster og Lægfolk. Biskoppen forstod med et sjeldent Mesterskab at lede Forhandlingerne, og var der ingen Forhandlings Gjenstand, som sjelden var Tilfældet, anmeldt, saa gav han altid et Foredrag, som det var en Fornøjelse at høre, ligesom i det Hele hans storslaaede Veltalenhed ved Bibellæsninger og Visitatser hørtes af alle til stor Opbyggelse og Belæring. Jeg har hørt ham tale omtrent to Timer, uden at nogen trættedes deraf.

Som bekjendt udnævntes han til Minister for at gjennemføre Valgmenighedsloven. Aalborg Stifts Landemode var det eneste, hvor der blev Flertal for denne Sag. Ogsaa jeg stemte derfor, ikke blot for at bjerge Pastor Birkedal og den Kreds, der havde sluttet sig til ham, men navnlig ogsaa af Hensyn til, at J. A. Hansen og Consorter den Gang ivrede for, at Menigheden skulde vælge sin Præst efter Majoritet, skjøndt Talmajestæten mindst burde gjælde i kirkelige Sager, hvorved den troende Del, der gjerne er en Minoritet, vilde lades uden alt Hensyn, imedens Lovforslaget i saa Fald vilde sikkre den Betjening. Som bekjendt er det ingen ecclesia pressa, der har benyttet denne Lov, men tvertimod den højrøstede og yderligt gaaende Grundtvigianisme, hvor det

Folkelige og navnlig det Politiſke har været det Fremtrædende. Mange have af denne Grund betragtet Valgmenigheder ne ſom Sikkerhedsventiler for Folkekirken, en Betragtning ſom jeg ikke kan dele. Jeg holder for, at Folkekirken, der har kunnet rumme to ſaa modſatte Retninger ſom den indre Miſſion og Grundtvigianismen, navnlig ved dette Experiment har viſt ſin Livskraft, og ſaa meget, der endnu kan være at ønſke, ſaa troer jeg dog, at Danmarks Præſter af al Magt ſkulle arbejde paa at hævde Folkekirken, ligeſom Valgmenighederne i det Hele maa være glade ved at være indordnede i den, uden hvilket de ſnart vilde forløbe ſig i ſekteriſt Retning, ſom er den ſtore Fare for disſe Menigheder, af hvis Medlemmer adſkillige tro halvvejs at være udtraadte. Man har jo endog hørt, at Børneeommunion, ſom Folkekirken ikke tilſteder, ſkulde være Grund til Udtrædelſe. Ja, man oplever ſkjønne Ting i vore Dage, der fremfor Alt trænge til Beſindighed, ikke mindſt i det Kirkelige. Den danſke Menighed kan godt trives i Folkekirken, der alene gjemmer og vogter det Helligſte. Vor Tid er næppe kaldet til Indførelſe af nye kirkelige Former, og et Forſlag ſom det af den gamle højtærede og højtfortjente P. A. Fenger, vil næppe trænge igjennem.

Mærkeligt nok, at den Mand, der saa nænsomt kunde behandle vore gamle Psalmer, synes i sit Forslag at have fulgt et helt andet Princip; thi der ere Ændringerne ikke nænsomme, men ikke sjelden fuldstændige Omarbejdelser. Snarere vil en god Psalmebog kunne udgaa fra hans Efterladenskab. — Saameget om Valgmenighedsloven, Jeg skulde have den Lod at gjøre nærmere Bekjendtskab med dens Virkninger.

Det var paa trettende Aar at jeg blev i mine Embedsstillinger i Aasted. Min Nervøsitet tog til, og en haardnakket Bronchitis, hvoraf jeg plagedes hele Vinteren, foranledigede nærmest, at jeg maatte søge at komme i en mildere Egn, frigjort fra Provsteembedets Byrder. Jeg havde havt det saare godt i Vendsyssel og forlod nødig for anden Gang min Hjemstavn; men det maatte ske. I 1873 blev Oure-Vejstrup Sognekald ledigt paa Fyen, og jeg søgte og erholdt dette Embede, der er skjønt beliggende i en af Fædrelandets rigeste og frugtbareste Egne, langs med Langelandsbæltet.

Forholdene der vare vanskelige og særegne, saa særegne, at de næppe have noget Sidestykke i hele Fædrelandet. Min Formand, den fromme, barnligttroende Baggesen havde havt den store Sorg, at Kirkerne omtrent bleve tomme. Baptisterne

havde et Kapel ved Oure Kirke og en større Kreds havde løst Sognebaand til Pastor Birkedal. Ryslinge laa imidlertid omtrent 3 Mil borte og dertil kom, at Birkedal i den Tid, da vore politiske Forhold vare underkastede saa megen Exaltation i venstre Retning, mandigt traadte op imod Udskejelser, men derved mistede noget af sin tidligere Indflydelse. Man omgikkes derfor med Tanken om en Valgmenighed, hvis Kirke skulde ligge i Vejstrup Sogn. Nogle af Førerne for denne Bevægelse udtalte for mig republikanske Anskuelser. Det var i de Dage, da det var en yndet Tale at kalde Kongen en Forvalter osv. Man vilde have en Præst, der christelig, folkelig og politisk delte Kredsens Anskuelser; men jeg frygter for, at det stundom gik med den tredie Fordring som med Faraos magre Køer, at den opslugte de to andre. I al Fald var Politikken det dominerende. Om mig hed det: Præsten er god nok; men han er ikke folkelig, og ganske vist, folkelig i den Forstand var jeg ikke og kunde jeg aldrig blive, som jeg i det Hele holder for, at Politikken, hvori der ikke er nogen Velsignelse, ikke bør være fremtrædende i Præstens Virksomhed. Præsterne ere kaldede til noget Andet og Bedre, og de skulle betjene Folk af de forskjellige Retninger. En Præst kan

derfor godt have sin selvstændige Mening og han skal ikke lægge Skjul derpaa, men deltage i Partivæsenet skal og bør han ikke.

Hvad er Folkelighed? Jeg har ofte spurgt derom, men aldrig faaet noget tilfredsstillende Svar. Man er derfor henvist til de forskjellige Former, hvorunder Folkeligheden træder frem, og man faaer da mærkelige Ting at se og at høre. Jeg mindes, at Biskop Kierkegaard altid gjorde Skjæl mellem de ældre og yngre Grundtvigianere, og jeg troer med fuld Grund. Der er Phænomener, som jeg ikke kan med, eller, om man vil, ikke forstaaer mig paa. Jeg har set unge Præster med Bulehat til Præstekjolen, med langt pjudsket Haar og Skæg, saa man uvilkaarlig mindes det gamle Ord: barbam video, non philosophum, og næsten kunde fristes til at ønske Peter den Stores Sax og Rageknib bragt i Anvendelse. Folkeligheden kan dog umuligt bestaa i saaledes at ugle sig ud. Jeg har set yngre Præster snart løbe fra Alteret ned i Menigheden for at hviske en Mand eller Kvinde noget i Øret og saa atter op og snurre sig rundt som en Soldat, der kommanderedes: højre omkring! Folkeligheden kan umulig bestaa i saadanne Unoder. Gaa vi saa til Forkyndelsen, hvad skal man sige, naar en

Præſt i en Prædiken om Friſtelſen ſagde: at Herren og Djævelen ſlog højeſt Øjne, eller naar en anden kaldte Djævelen Hans Majeſtæt Satan, hvortil en Bondemand meget træffende ſagde: det er jo netop Majeſtæt, den Karl mangler. Jeg har engang ſet den mærkelige Bedømmelſe af en Præſt: Paſtor N. N. prædikede uden Orden og Sammenhæng, men dog til Opbyggelſe, og hvor ofte minde ikke unge Præſter derom. Folkeligheden kan ikke beſtaa i Platheder og Ordgyderier. Og naar jeg har hørt, at en Præſt forſøgte at bruge Bondemaalet, og i en Ligtale over et Barn begyndte med de Ord: No æ Do døi, bette Jens oſv., ſaa kan Folkeligheden heller ikke beſtaa i Maalſtræv. Man har hørt en Præſt yttre, at han Intet havde lært i den ſorte Skole eller ved Univerſitetet, men hvad han kunde, havde han lært ved at ſidde ved Folkets Fødder. Beſtaaer Folkeligheden da i at ſmigre Folket? Man tro dog ikke, at det danſke Folk er ſaa dumt og enfoldigt, at det ſkulde mene, at det er Hjorden, der ſkal lede Hyrden, imedens det alle Dage har været ſaa, at det var Hyrdens Pligt at lede Hjorden. Foragt for Lærdom vil aldrig være nogen Prydelſe eller Anbefaling for en Præſt. Luther anbefalede oratio, meditatio og tentatio,

og hans Raad ere nok værd at følge. Der er ikke faa Farer og Fristelser for den unge Præst, der besidder nogen Begavelse. Størst er vel den, om han henfalder til en vis Selvnydelse, en Cultus af sig selv, og det er ikke alle, der faa den Tiltale: det var en dejlig Prædiken! der kunne svare med Massillon: det har Djævelen allerede hvisket mig i Øret. — Hvad er saa Folkelighed? Ja, jeg skal nok vogte mig for at prøve en Forklaring; kun det troer jeg at maatte være Folkelighedens Maal: at finde Vej til Folkets Øre og Hjerte. Yngre Embedsbrødre minder jeg om Apostlenes Ord: Alt ske sømmeligt og med Orden, ligesom om den gamle Regel: serva ordinem et ordo servabit te!

„Du er kommen i en Bremserede!“ skrev en Ven til mig kort efter min Ansættelse i Oure. Forholdene vare meget vanskelige. I Begyndelsen saa jeg Sognebaandsløserne flittigt i Kirkerne, og det var kun Faa, der den Gang søgte til Ryslinge. Men man var meget forhippet paa at faa Valgmenigheder dannet, og allerede et Aar forud mødte den udvalgte Præst, og slog sin Bolig op i Vejstrup Annexgaard. Han bragte mig en Seddel fra Pastor Birkedal, hvorefter han skulde betjene denne Del af Sognebaandsløserne. Jeg

kunde ikke anerkjende dette extraordinaire Kaldsbrev uden Collats, og der beredtes mig derved en vanskelig Situation. Den kjære Birkedal, som jeg har elsket og højagtet, og hvis varme Hjerte jeg aldrig har miskjendt, selv i hans ikke faa Forløbelser, tog kun lidet Hensyn til de vanskelige Forhold, hvori jeg befandt mig. Hensyn til de lovlige Former er ikke hans stærke Side. Biskop Tage Müller havde ikke ganske Uret, naar han sagde: jeg kan godt lide Pastor Birkedal; men vare alle Præster som han, kunde jeg ikke være Biskop. Imidlertid enedes vi om, at Kirkerne overlodes til Altergang og ministerielle Forretninger, imedens Søndagssamlingen fandt Sted paa Højskolen. Agitationen drevés imidlertid paa den voldsomste og hensynsløseste Maade, og der beredtes mig mange Sorger og Skuffelser. Saa særegne vare Forholdene, at der i samme Familie kunde findes Medlemmer af de forskjellige Retninger, saa at Aandens Enhed var borte. Dog havde jeg den Glæde at se ikke saa lille en Kreds i begge Kirker, og endnu ved jeg mig hjertelig forenet med mange. Ogsaa Kirkesangen begyndte at gaa godt, efterat jeg havde faaet Tillægget indført og indøvet ved Bibellæsningerne. Men min Nerveusitet tog til med Søvnløshed og Trykkethed, saa at jeg ikke

længer kunde røgte min Embedsgjerning; og da jeg ikke turde overdrage en Capellan det saa vanskelige Embede, maatte jeg indgive min Ansøgning om Afsked.

Under Agitationen hed det stadig: Livet er kun i Valgmenigheden, men Døden er i de gamle Kirker, og hvad dertil hører. Tiden vil opklare bedst, hvor det sande og sunde Christenliv er at finde. Der er to Ting, der constituerer Valgmenighederne: den frie Sammenslutning og Retten til at vælge sin Præst. Men Frelsen alene er knyttet dertil? Hvad den frie Sammenslutning angaaer, da er den allerede given ved Sognebaandsløsningen, og derfor trængtes af den Grund ikke til en Nydannelse; og hvad Valget af Præsten angaaer, da var det vel godt, at Menigheden fik nogen Indflydelse, men man kan saare let overdrive Hensynet til det Personlige; og saalænge en Exaltation er tilstede, kirkelig eller politisk, eller begge Dele, kan Folkegunsten let slaa om. Ingen har vel prøvet dette bittrere end Pastor Birkedal, der en Gang sagde til mig: man er ikke populær mere. Aura popularis er et flygtigt Væsen, og den skal en Præst mindst af alt bejle til. Saavidt jeg forstaaer, vil det ikke blive ved Valgmenighedsloven, at en bedre Fremtid beredes for

Kirken. Disse Menigheder have slet Intet, uden hvad der findes i Folkekirken, der ejer de rette Livs og Nærings Kilder, og tænker jeg paa Forholdene i Oure og Vejstrup, da var det ikke Forkyndelsen, der gav Anledning til Adskillelsen. Sandt at sige, ved jeg ingen anden Forskjæl, end at i Valgmenighedskirken brugtes det at sige ved Forsagelsen: Jeg forsager Fanden osv., en Novitet, der støder mig, og som jeg blot noterer til Oplysning.

Vor Kirkeafdelings Brøst er ofte en ensidig Subjectivisme, og naar Ludvig den Fjortende i sin Tid anmassede sig at sige: jeg er Staten, saa er den Enkelte i vore Dage stundom ikke langt fra at sige: jeg er Kirken. Vor Tids Mennesker have ondt ved at underordne sig. Er det Kjærligheden, hvorpaa det skorter? Herren vogte os alle fra at glide for dybt ned ad Subjectivismens Skraaplan!

Foruden det Bekjendtskab jeg i Jylland havde til Højskoler og Friskoler, lærte jeg en Del mere besangaaende paa Fyen. Som tidligere udtalt har jeg den Mening, at en videre Undervisning paa Landet for de Unge helst bør knyttes til den bestaaende Skole, saa at de egentlige Højskolers Tal meget kunde indskrænkes. De nærværende

Højskoler svæve paa en Maade i Luften, og i Regelen er Aanden i dem saa forskjellig fra de lavere Skolers, at der gaaer en Tid hen inden den Unge kan følge med. Hvad Friskolen angaaer, da turde den have udspillet sin Rolle og fuldført sin Missjon, som var at give en gavnlig Modvægt imod Ramsevæsenet i den almindelige Almueskole. Friskolen synes i Regelen at mangle Tugt og Disciplin, og hvor dette mangler, er der fuld Grund til at sande, hvad P. Rørdam udtalte paa det sidste Vennemøde i Odense: paa den Maade faa I Ravneunger. Tugt og Herrens Formaning bør mindst savnes i Husene og i Skolerne. Her er ikke Stedet til en videre Udvikling; men jeg skal minde om, hvad gamle Sibbern fremhævede i sine Forelæsninger, at der var to Ting, der burde tages ligeligt Hensyn til: scimus qvia accepimus (Meddelelsen) og scimus qvia facimus (Selvvirksomheden). Det er den sidste Fordring, hvorpaa det skorter baade i Højskolerne og i Friskolerne. Ved den evindelige Meddelelse af Emter, Sagn, Eventyr osv. blive Børnene overmætte, som en Ven af mig en Gang bemærkede, at det gik dermed, som naar Børnene faa formegen Kage, saa raabe de: mere! blot for Forandringens Skyld. En af vore Biskopper

kom i en saadan Skole, og da han mærkede, at Børnene ikke fulgte med, traadte han til og sagde: nu Børn! Syndfloden var jo en stor Ildebrand! Ja raabte Børnene i Chor, og Biskoppen vendte sig til Læreren med de Ord: ja, der kan De se!

Det har været min Lod først at begynde min Gjerning i aandelig døde Menigheder, dernæst at være iblandt Opvakte, og derefter midt i Sektvæsenets Røre, og endelig at være stillet overfor det saakaldte Folkelige, der vel omtrent var ensstydigt med det Politiske i yderliggaaende venstre Retning. Det politiske Partivæsen har været mig en Plage, og det er vel gaaet Mange som mig, at man er bleven led og kjed deraf, fordi det har forstyrret Fred og Enighed i vort lille Folk, der netop trænger saa haardt dertil, om det ellers skal bestaa. Ogsaa jeg har været stærk opfordret til at søge en politisk Virksomhed, men jeg har altid været klar over, at jeg ikke hørte hjemme der. Jeg har været paa den Side, der holdt paa Helstaten, og nu, da det gamle Monarchi er sønderlemmet, er der dog vel ingen dansk Mand, der ikke dybt beklager Tabet af de herlige Landskaber, der nu ere revne fra os. Nu kan det vel erkjendes, at baade Slesvigholstenerne og Ejderpolitikerne maatte sønderlemme Monarchiet.

Det ene Parti vilde kløve det ved Kongeaaen, det andet ved Ejderen. Istedetfor at prøve alvorligt paa at faa Tysk og Dansk til at bo sammen i samme Hus, har man sat Nationalitet mod Nationalitet, og Kampen blev altsaa mellem Tysk og Dansk. Naar omsider Lehmann kaldte Ejderpolitikken „en næsten uløselig Opgave", havde det været Sandheden nærmere, at tage Ordet „næsten" bort. Endnu er det ikke opklaret, om vi kunde have opnaaet en Flensborglinie, hvad vel alle Danske nu vilde være glade ved. Var det et Misgreb i denne Henseende, der bragte en af vore ledende Politikkere til den anden Side af Kloden for at se Sydkorset? Tiden vil opklare dette og mere. Maatte alle Danske dog enes om at kæmpe for det, som endnu er os levnet, saa at de fornødne Offre bringes i dette Øjemed! Jeg har efter Fraskillelsen gjennemrejst Hertugdømmerne. Det var vemodigt at se de mange Minder om dansk Heltemod i Fjendevold; men det var opløftende at se den Sejghed, hvormed de Danske kæmpe den næsten haabløse Kamp imod Overvold og Overmagt.. Det var mere end vemodigt at se den preussiske Ørn med den ejendommelige Devise: suum cuiqve, der udlagt betyder efter Frederik den Andens Ord: man tager det, man kan faa;

og man har kun Uret, naar man maa give det tilbage. Den Dag turde komme, da denne Bajonetternes Visdom bliver underkjendt.

Naar jeg tænker paa den sidste ulykkelige Krig, hvor forskjelligt var da ikke alt fra den forrige? Imedens vi i Jylland saa Fjenden i vore Huse, og, om det skulde have været, nok skulde have holdt ud i længere Tid, var Alt, hvad der kom til os gjennem Aviserne fra Kjøbenhavn, kun lidet opbyggeligt. Vi hørte med Harme General de Meza angrebet for det efter vor Mening i rette Tid og vel udførte Tilbagetog, og det harmede os ligeledes at se den ridderlige General Hegermann-Lindencrone tillagt et plumpt og uvittigt Øgenavn. Det var vor Mening, at han opfyldte sin Pligt og at det var godt, at han under de vanskelige Forhold bevarede sit Armecorps. Det hørte til det Uhyggelige i den Tid, at Alt skulde lastes, og paa den Maade nedbrødes al Disciplin til ubodelig Skade for Land og Folk. Det er næsten idel sørgelige Minder, der knytte sig til den sidste Krig og til vore indre Forhold i de Dage. Maatte dog en bedre Aand komme til at faa Raaderum i vort Folk!

For at rives ud af de triste Forhold gjorde jeg nogle Aar efter Krigen en Reise op igjennem

Sverig med Ophold i Lund, Jønkøping, Stockholm og Gøtheborg. Det var i Midsommerstiden og med udmærket Held med Hensyn til Vejret. Rejsen gik i alle Henseender heldigt, men uden særegne Hændelser, saa at jeg ikke videre skal opholde mig derved, da de fleste svenske Forhold nu ere saa vel kjendte iblandt os. Jeg fik et godt Indtryk af det svenske Folk, hvis Høflighed Enhver faaer saa mange Prøver paa.

Siden min Entledigelse har jeg opholdt mig i Kjøbenhavn, hvorhen i vore Dage næsten alle søge, der ønske Hvile paa de gamle Dage, og hvor man derfor træffer saa mange af sine Samtidige. Her er altid noget for Øje og Øre og for Hjertet med. Det er en Glæde at se de mange nye Kirker, og den Iver, hvormed de benyttes. I den Henseende er der et glædeligt Fremskridt fra de tidligere Tider. Kun Et savnes, og det er en fyldigere Brug af vor rige Psalmeskat. Det er kun i Vartov og paa Christianshavn, at der er en Undtagelse. Hvorfor indføres ikke Tillægget her i Kirkerne? Er det i Haabet om en ny Psalmebog, eller er det, fordi den høiere Styrelse er derimod? Saameget er vist, at her er et Savn tilstede i Sammenligning med Forholdene i det øvrige Land. Jeg ser op til Biskop Martensen

med Tak, fordi han var min Ungdoms ypperste Lærer, og for alt det Meget, der fra hans Haand er udgaaet; men uagtet hans Forkyndelse høres med saa megen Glæde, tør det dog maaske siges, at naar stadig til Indgang og Slutning benyttes Nr. 360 og Nr. 370, begge af den evangeliske Psalmebog, saa turde der dog findes bedre og fyldigere Udtryk for Stemningen.

Ogsaa er det en Glæde at se den Iver, hvormed Universitetet benyttes af Mange udenfor den studerende Klasse, og der er ganske vist meget godt at høre. Nu er Orthodoxien paa Cathederet, medens det var anderledes i min Ungdom; men imedens da Troen begyndte at komme iblandt Tilhørerne, turde der nu omvendt være modsatte Rørelser i de Unges Kreds. Mærkeligt nok kaldes vore Dages vantro Visdom Positivisme, formodentlig a non ponendo ligesom lucus a non lucendo. Vort theologiske Fakultet, der gjemmer saa megen Ungdom og Livskraft vil faa sin Kamp og Strid, til hvis lykkelige Førelse jeg ønsker Velsignelse, imedens Aarene ville bringe rigere Erfaring, større Modenhed og Kundskabsfylde. Det vil forekomme mig, at dømme efter de mundtlige Prøver, at der neppe studeres med den Grundighed som i min Ungdom, som ogsaa

at Bedømmelsen er vel lemfældige. Studiet hæves ikke ved at slappe, men ved at skjærpe Fordringerne.

Og hermed er jeg kommen til Enden af min lille Bog, der næppe var bleven til, naar ikke et Otium var bleven mig til Del, der bringer Tanken til at søge tilbage til det Svundne og Henfarne. Det at resignere er et af de sværeste Stykker i Ethiken og derpaa maa nu ogsaa jeg stave og stamme med Bøn om Bistand herovenfra. — En af vore dygtigste Læger, der ogsaa maatte resignere fra en stor og rigt velsignet Virksomhed, sagde en Gang til mig: Der er en Tid, da man ikke ved, hvor stor man er; men der kommer en Tid, da man faaer at vide, hvor lille man er. — Gradationen er parvus minor minimus. Paulus var Mesteren. Han var kommen til Superlativet — af Guds Naade.

Det er et Præstelivs disse Blade fremstille, eller, om man hellere vil, Rammen derom. Man betragte Rammen og se mildt til den gamle Præst, hvis Gjerning er afsluttet.

Denne lille Bog prætenderer ikke at blive nogen særlig Berigelse for vor Literatur. Den har udfyldt nogle Timer af mit Otium, og den

ønskes helst betragtet som et Manuskript for Venner, der bedst ville forstaa, hvorfor et og andet Træk er medtaget, imedens et andet er udeladt.